

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2657>

Number: 31 , p. 469-504, Winter II 2015

AHLAT AĞZI'NIN ALINTI SÖZ VARLIĞI ÜZERİNE

ON THE BORROWING VOCABULARY OF AHLAT DIALECT

Öğretmen Servet ERTEKINOĞLU

Toki Yahya Kemal Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi/İSTANBUL

Özet

Doğu Grubu Ağızlarından olan Ahlat Ağzı'nda Ermenice, Farsça, Arapça pek çok alıntı sözcük bulunmaktadır. Ayrıca Moğolca ve Rumca az da olsa alıntı sözcük vardır. Bu durum Ahlat'ın Anadolu'ya Türklerin giriş kapısı olması ve bir geçiş bölgesi üzerinde bulunmasıyla açıklanabilir.

Ermenice alıntı sözcüklerin ağırlıklı olarak tarımla ilgili olması ilgi çekicidir. Bu bize Türklerin yerleşik hayatı geçmesinin uzun zaman aldığı, yerleşik hayatı geçiktikten sonra Türkçe sözcüklerin yanında tarımla ilgili bu alıntı sözcükleri benimsediklerini ve kullandıklarını gösterir.

Moğolcadan çok fazla sözcük alınmamakla beraber dünür yerine kullanılan *kuda* sözcüğü dikkat çeker. Yeni kuşaklar tarafından artık unutulmaya yüz tutmuş olsa da hâlâ yaygın bir kullanımı söz konusudur. Gölge anlamında kullanılan *dalda* sözcüğü için de aynı şeyleri söylemek yerinde bir tespit olur.

Arapça ve Farsça sözcüklerde ise söyleyişin Farsçaya daha yakın olduğu görülür. Yazı dilindeki 'merdiven' sözcüğünün asılın yakını bir söyleyişle 'nerdivan' biçiminde kullanımı buna güzel bir örnektir. Bunun yanında sözcüklerdeki değişime şu örnekleri verebiliriz: hayır > hér, keyif > kék.

Diğer dillerden (İngilizce, Fransızca, Bulgarca vb.) alınma sözcükler ise Cumhuriyet sonrası dönemde birlikte ağzda yer edinmiştir. Eğitimin yaygınlaşması, yazılı ve görüntülü yayınlar aracılığıyla bu sözcükler geniş bir kullanım alanı bulmuştur.

Ahlat Ağzı'nın alıntı söz varlığı ilk defa bu makalede ele alınmış ve yine ilk defa bu sözcükler etimolojileriyle birlikte verilmiştir. Çalışmamızda bu alıntı sözcüklerin bir dökümü yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahlat Ağzı, Alıntı Sözcük, Söz Varlığı, Ermenice, Arapça, Farsça, Moğolca, Rumca

Abstract

The Ahlat Dialect, as it is one of the East Group dialects, plenty of words has been borrowed especially from Armenian, Persian and Arabic as well as Mongolian and Romaic as it is less in number. These conditions can be explained with Ahlat's being the entrance gate of Turks into Anatolia and its location which is situated on a transition region.

It is interesting that the words derivated from Armenian are about agriculture. It shows us that it takes a long time to settle down for Turkish people and they use these words about agriculture after they adopt a sedentary life.

In Arabic and Persian word utterance is seen to be closer to the Persian. The usage of 'nerdivan' for merdivan in written language is a good example. Besides this we can give these examples for the changes in words *hayır* > *hér*, *keyif* > *kéf*.

Not many words are taken from Mongolian but the word 'kuda' which is used for 'dünür' stands out as an example of this derivation. Although it is almost forgotten by the new generation, it is still commonly used. It is the same for the word 'dalda' which is used for 'shadow'.

The words derivated from the other languages (English, French, Bulgarian, etc.) gained a place with the post republican period. These words found a wide range of use with the spread of education, printed and visual media.

The borrowing vocabulary of Ahlat dialect was mentioned in this article for the first time and those words were also presented including their etimologies. In this study of us, just a list of those borrowing words is going to be presented.

Key Words: Ahlat Dialect, Borrowings, Vocabulary, Armenian, Arabic, Persian, Mongolian, Greek

GİRİŞ

Ağızlar günlük hayatı kullanılan yoresel konuşma biçimleri oldukları gibi, standart yazı dilinde bulunmayan tarihî dil malzemesini de bünyelerinde taşırlar. Doğu Grubu Ağızlarından¹ olan Ahlat Ağzı'nda dilin bu yönünü rahatlıkla görebilmekteyiz.

Türkler Anadolu'ya geldiklerinde Ahlat dışındaki Van, Erciş, Malazgirt, Bargırı gibi bölgedeki şehirlerin hepsi Bizans İmparatorluğunun elindeydi. Tuğrul Bey 1054 yılında Ahlat üzerinden giderek kuşattığı Malazgirt'i alamamıştı. Ahlat, Alparslan devrinden itibaren (1063) Anadolu'ya yapılan akın ve fetih hareketlerinde bir üs olarak kullanıldı. Selçukluların büyük emirlerinden Afşin Bey Ahlat'tan Anadolu içlerine akınlar düzenlemiştir, Alparslan da 1071'de Ahlat üzerinden Malazgirt'e giderek burayı kolayca fethetmiştir.²

En parlak dönemini 1100 ile 1207 tarihleri arasında Ahlat-Şahlar döneminde yaşayan Ahlat, önce Celaleddin Harzemşah'ın, ardından da 1231 ile 1258 tarihleri arasında dört kez Moğolların istila ve yağmasına uğrayarak bir daha o eski parlak günlerine dönememiştir.

Daha sonra sırasıyla Akkoyunlu, Safevî ve Osmanlı hâkimiyetine giren Ahlat 16. yüzyıldan sonra Van eyalet merkezinin Adilcevaz sancağının bir kazası olmuştur. Tanzimattan sonra ise Van eyaletinin Van sancağına, II. Abdülhâmit zamanında ise Bitlis vilâyetine bağlanmıştır.³

Ahlat Ağzı'nın Alıntı Söz Varlığı

Ahlat Ağzı'nın alıntı söz varlığı ilk defa bu makalede ele alınmış ve yine ilk defa bu sözcükler etimolojileriyle birlikte verilmiştir. Makalemizde yazı dilinde bulunmayan veya yazı dilinden farklı telaffuz edilen Ermenice, Arapça, Farsça, Rumca gibi dillerden alıntı sözcüklerle yer verilecektir. Dikkati çeken en önemli nokta Doğu Anadolu Ağızlarının tamamında ve diğer Anadolu Ağızlarında da görülen Ermenice sözcüklerin çokluğudur. Özellikle tarım ve taş ustalığı ile ilgili sözcük sayısı oldukça fazladır. Bunun nedeni bu bölgede -Ermeniye bölgesi⁴ - Ermeni nüfusun fazla olmasıdır. 16. yüzyılda Amasya Antlaşmasından bir yıl sonra yapılan tahrir'de şehrin nüfusunun askerler, diğer vazifeliler ve din adamları dışında 1600 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Vergi veren müslümanların sayısı ise 128'dir. Ancak 19. Yüzyıla

¹ Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s.1

² Faruk Sümer, *Ahlat, İslâm Ansiklopedisi*, 1989, Cilt 2, s. 20.

³ a.g.m., s. 21-22.

⁴ Rahmi Tekin, *Ahlat Tarihi*, OSAV yayınları, İstanbul 2000, s.27.

gelindiğinde Ahlat şehir merkezinde 6400 kişi Müslüman-Türk, 320 kişi Ermenidir.⁵ Moğolca sözcükler ise bölgeyi istila eden Moğollardan kalmıştır ve sayıları çok azdır. Sözcükler verilirken 2010-2012 yılları arasında Ahlat'tan yaptığım derlemelerdeki cümleleri de örnek olarak verdim. Böylece sözcüklerin anımlarının daha iyi anlaşılacığını düşündük. Ayrıca ilçemizde kullanılan ancak metinlerde geçmeyen sözcüklere ise orada doğup büyüyen ve o sözcükleri kullanan biri olarak örnek cümleleri kendim verdim sonunda 'SE' şeklinde belirttim.

ERMENİCE SÖZCÜKLER

Bu sözcükleri ele alırken Robert Dankoff'un Armenian Loanwords in Turkish adlı eseri göz önünde bulundurulmuş, bu eserde yer almayan sözcüklere yer verilmemiştir.

ander hırço a. Köpeğe verilen bir isim: *ander hırço köyun itidir sözde* IV-186 [*ander hırço* < Erm. *tēr* 'sâhip, efendi' ~ *antēr* 'sahipsiz; zavallı, sefil' Dankoff 1995: 141/706; Bläsing 1992: 27/9 ve Erm. *h̥ray* 'zayıf, sıksa, çelimsiz' Dankoff 1995: 178/E83; DS *ander* I-3 259a 'pis, iğrenç, hantal, kötü, uğursuz, çirkin, miskin, tembel', TTS Ø, TürS Ø; *hırço* DS *hira* I 2367a-b 'cılız, çelimsiz, sıksa'. Yalnız Yusufeli/Artvin'de *hırço*, TTS Ø, TürS Ø. Bkz. RIA *ander* 'uğursuz, sahipsiz, metruk' Günay 2003: 310.]

agoz a. Sıra, tarla sürüldürken veya ekilirken oluşan iz, çizgi: *agoz agoz ekirdik, bu agozun torpağı öbürsine tökilmirdi* VII-69 [*agoz* < Erm. *akos* 'sabanın açtığı iz' Dankoff 1995: 17/9; Bläsing 1992: 27/8; DS *akos* (*akoz*) 159a 'saban, pulluk veya traktörün toprakta açtığı iz, çizgi', TTS Ø, TürS Ø. Bkz. KIA *akoz* 'saban izi' Ercilasun 2002: 372.]

barzon a. Süt, peynir süzmek için kullanılan ince bezden yapılan süzgeç: *barzoni bulamayınca südi süzemedim* SE [*barzon* < Erm. *parz* 'saf, temiz' ~ dial. *parzōn* 'süt süzmeye yarayan kese' Dankoff 1995: 125/611; DS *barzon* 536a 'süt, ayran, peynir süzmek için ince bezden yapılan kâğıt külâh şeklindeki süzgeç', TTS Ø, TürS Ø.]

belek a. Alacalı, karışık renkli: *dağdağan yapam yulduzi belek* IV-201 [*belek* < Erm. *balak* 'alacalı, siya beyaz veya siyah kırmızı karışık renkli' Dankoff 1995: 24/42; DS *belek* II 609a, TTS Ø, TürS'de bu sözcük vardır; ancak Anadolu ağızlarında da kullanılan farklı bir manadadır: *belek* 299a 'kundak, çocuk bezi; beşiğe konulan yatak'. Bkz. MIA *belek* 'alacalı, siyah beyaz karışık renkli' Gülsen 2000: 389a.]

bihéri a. Soba bacası: *bihéri nedir bihéri çekmir pacá çekmir* IV-49, 50 [*bihéri* < Erm. *p̥herik* 'ocak' Dankoff 1995: 127/625; DS 782a-b *buhari* 'bacası', *bihéri* (Erciş-Van), *bihri* (Ahlat-Bitlis), *bihri* (Bitlis), TTS Ø, TürS Ø. Derleme sözlüğündeki söyleyiş Bitlis ağzına yakinken, bizim tespitimiz Erciş ağzına yakınlığını göstermektedir.]

bocug a. Kuyruk sokumu: *düşünce bocugi incinmiş* SE [*bocuk* < Erm. *poç'/poç'ik* 'kuyruk' Dankoff 1995: 128/629; Bläsing 1992: 29/14; DS 715b-716a *boccik* 'keçi kuyruğu; kuyruk sokumu', TTS 3199 *pōç* 'kuyruk sokumu; omaca, kalça kemiklerinin birleştiği yer', TürS Ø.]

cirbit a. Çapak: *gēt hemen üzün yiha gözlerin hep cirbit dolup* SE [*cirbit* < Erm. *çipr* 'gözü çapaklı' Dankoff 1995: 98/458; Bläsing 1992: 32/23; DS 984a-b *cirbit* 'çapak', TTS Ø, TürS Ø.]

cirt a. Kümes hayvanlarının dışkısı: *puna giremedi her yan cirt olup* SE [*cirt* < Erm. *cirt* 'kuş gübresi, böcek' Dankoff 1995: 71/300; DS 937a *cirt* II 'kümes hayvanları ve kuş gübresi', TTS Ø, TürS Ø.]

cil a. Topraktan yeni çıkan bitki: *tahıldih kadının yanında kaldıh, orda soğan cil yirik sadece* II-169 [*cil* < Erm. *cil* 'filizlenmek, filiz, tomurcuk' Dankoff 1995: 70/297; DS 1212b *cil* 'topraktan yeni çıkan bitki, ekin', TTS Ø, TürS Ø. Bkz. EYA *cil* 'semerlerin içine konulan dayanıklı kuru otlar; tohumun yeşertisi' Sağır 1995: 411b.]

⁵ a.g.e., s. 128.

cillen- (nsz) Filizlenmek: *soğannar cillenip bahipsan mi* SE [*cillen-* < **cil+len-*; krş. Erm. *cil* 'filiz' Dankoff 1995: 70/297 ve Tü. *+len-*. Ayrıca bkz. Menz 2009: 91; DS 1219a-b *çillenmek* 'çimlenmek, yeşermek', TTS Ø, TürS 548a *çillenmek* 'bitki köklerinde kılı andıran uzantılar çökmek'.]

coban a. Kalın ip, halat: *olmasın eyağa atın cobani sola* XII-273 [*coban* < Erm. *çuan/çopan* 'halat' Dankoff 1995: 122/597; DS 837b *caban* (Van, Kars), *cavan* (Kars), *cavana* (Burdur) 'kalın halat, urgan'; 4471b *cavan* (Ağrı) 'yükü arabaya bağlamakta kullanılan kalınca ip', TTS Ø, TürS Ø.]

cuca a. Cıvcıv: *cucalara den ver* SE [*cuca* < Erm. *çut* 'tavuk' Dankoff 1995: 185/E137; Dankoff'a göre iki dilde de yer alan, alıntı yeri kesin olmayan kelimeler. Bazı durumlar ortak bir kaynaktan bağımsız olarak alıntılmış olmasından dolayı, diğerleri paralel yansımış gelişimden kaynaklı olabilir; Bläsing 1992: 22/1; DS 1021b-1022a-b *cüçük* I 'kümes hayvanlarının yavrusu, cıvcıv'; 4476b *cüce* (Van) 'cıvcıv', TTS 780 *cüçük* 'cıvcıv, kuş yavrusu', TürS 473b *cüçük* 'kümes hayvanlarının yavrusu, cıvcıv; kuş yavrusu'.]

çabuh çal- bf. Alkışlamak: *çabuh çalmalıdan ellerim kırıldı* SE [*çabuk çal-* < Erm. *cap* 'alkış' Dankoff 1995: 70/293; Bläsing 1995: 34/5 ve Tü. *çal-*; DS 954b *cibicik çalmak* 'alkışlamak, el çırpmak'; 1143b *çepik* (III) 'alkış, el çırpması', TTS Ø, TürS Ø.]

çav a. Örülerek ip gibi de kullanılabilen yumuşak bir çeşit ot: *beşer bağ bağladığımız zaman giderdik onnarı çav götürürdü* III-203 [*çav* < Erm. *cov* 'yaprak'; (dial.) 'ot ipi' Dankoff 1995: 130/640; DS 1093b (Erciş-Van) *çav* 'ottan örülmüş urgan', TTS Ø, TürS Ø.]

çingir a. Eski bez, paçavra, çaput: *bi şey yohdi, bi gat yatah. yorğan da çingir, yunnar görinir* I-40 [*çingir* < ET *çnt'*r 'bez, paçavra' Dankoff 1995: 185/E133; Dankoff'a göre her iki dilde de bulunan ortak kelimelerdir; DS 919b *cinda* (İğdır), *cindir* (Erciş-Van) 'eski bez, paçavra', TTS Ø, TürS Ø.]

çincil a. Çocuk salıncağı: *ȝeynenam çincil yapardı uşağı ügürürdi* I-92 [*çincil* < Erm. *çinci* 'çocuk salıncağı' Dankoff 1995: 97/457; DS 1226a *çincil* (Ahlat, Urfa) 'çocuk salıncağı', TTS Ø, TürS Ø.]

çirk a. Yünün küçük parçaları: *yunun üstünü alırdıȝ çorap ederdik altına çirk diyerdi* V-19; *altda kalana çirk diyerdi* V-20 [*çirk* < Erm. *çenç* 'kalıntı; köpük' Dankoff 1995: 97/452; DS 873a *cece* (İğdır, Kayseri), *cecara* (Kars), *cenç* (Artvin, Bayburt, Ahlat) 'kalıntı, bir şeyi eritip süzdükten sonra kalan tortu; arı peteklerinin eritilerek mumu alındıktan sonra kalan tortu', TTS Ø, TürS Ø.]

çortı a. Lahana turşusu, doğme ve kırmızı etle yapılan ve genelde tandırda pişirilen yemek: *sen ȝahmazdan çortımızı isidir* IV-157 [*çortı* < Erm. + *t't'u* 'turşu': *ç'ort't'u* Dankoff 1995: 121/594; DS 1273a *çortu* (Ahlat, Zonguldak, Erzurum, Van, Diyarbakır, Muş) 'turşu', *çortu aşı* [*çortdi*] (Erciş-Van) 'lahana turşusu ve buğdayla yapılan çorba', TTS Ø, TürS Ø.]

dèl a. Dişi köpek: *sohahlar dolup dèllernen bi* SE [*dèl* < Erm. *del* 'dişi köpek' < Krd. *deil* Dankoff 1995: 41/130; Bläsing 2000: 33/1'e göre Kürtçe *dèl* ~ *del* bzw. *dèlik*; DS *del* (Ahlat-Bitlis), *dèlik* (Erciş-Van) 'dişi köpek', TTS Ø, TürS Ø.]

dığa a. Çok yaramaz çocuklara kızıldığında söylenen bir söz: *o diğayı bulursam mennen çekecegi var* SE [*dığa* < Erm. *tlay* 'çocuk' Dankoff 1995: 142/710; DS 3910a *tiğə* (Konya) 'yaşından küçük duran beş, altı yaşındaki erkek sığır', TTS Ø, TürS Ø.]

dınaz ét- bf. Alay etmek, eğlenmek: *ağız yaslamaḥ he dınaz édir ağını yaslır* V-84, 85 [*dınaz et-* < Erm. *dınaz* 'şaka etmek' Dankoff 1995: 142/714; Bläsing 1992: 36/31 ve Tü. *et-*; Ayrıca bkz. Menz 2009: 91; DS 1462a *dınaz* (Bitlis, Adana) 'şaka'; *dınaz* (Çankırı, Gümüşhane, Artvin,

Erzurum, Bitlis, Kayseri, Konya), *denaz* (Rize, Artvin), *dinaza* (Kırşehir, Kayseri) 'alay, eğlenme, taklit'; *dinaz etmek* (Erzurum) 'alay etmek', TTS Ø, TürS Ø.]

dırcıhla- (nsz) Hayvan yavruları neşeye sıçrayıp oynayarak tekme atmak: *bızavlar dışarı çiħar cılımaz dırcıħlırdı* SE [*dırcık* < Erm. *trçik* 'hoplama, sıçrama, hayvanların sıçrayıp oynaması' Dankoff 1995: 143/722; Ayrıca bkz. Menz 2009: 91. DS 1468a *dırcık* (Trabzon, Gümüşhane, Kars, Van, Erzurum, Ahlat), *dırcık* (Van), *dırçık* (Erciş), *dırcık* (Artvin) 'çifte, tekme'; 1551b-1552a *dirçiklemek* (Kars, Erzurum), *dirçiklanmak* (Tokat), *dırcıħlemek* (Kars), *dırciklemek* (Artvin), *dirçiyħlemek* (Kars), TTS Ø, TürS Ø.]

doduk a. El, avuç: *üzün duvah doduğun hına görmiye* IV-275 [*doduk* < Erm. *t'at'/t'at'ik* 'avuç içi; ayak tabanı' Dankoff 1995: 44/149; DS 1534b *dodik* (Malatya) 'çocuk ayağı'; *dodik* (Bayburt, Malatya), *doduk* (Bayburt) 'kesilmiş koyun, keçi ayağı'; *dodik* (Artvin) 'çocuk eli', TTS Ø, TürS Ø.]

gap, gap a. İp: *boynumda hemayıl ġabi* IV-6 [*gab* < Erm. *gab/kap* 'bağ, bağlantı' Dankoff 1995: 75/328; Bläsing 1992: 39/38; DS 1881b *gab* (Erzincan, Erciş-Van), *gap* (Ahlat- Bitlis) 'ip', TTS Ø, TürS Ø.]

gaban a. Geçit: *hersong gabani gece geçiyor* III-267 [*gaban* < Erm. *kapan* 'yokuş, geçit' Dankoff 1995: 75/330; DS 1884a *gaban* (Trabzon, Giresun, Denizli, Erzincan, Van, Malatya, Gümüşhane) 'yokuş'; *gaban* (Ahlat-Bitlis), *geben* (Malatya) 'dağların ve kayaların yarılmasıyla meydana gelen geçit, yol', TTS Ø, TürS Ø.]

garbar a. Demet yapan adam: *zive, uruk, garbar bunnar hep ermenicedir* XII-40 [*garbar* < Erm. *kaprar* 'deste bağlayan çiftçi' Dankoff 1995: 75/329; DS 1884a *garbar* (Elazığ) 'demet yapan adam', TTS Ø, TürS Ø.]

gacık, ġecig a. Keçi yününden yapılan, rengarenk boyanarak öküzlerin boynuzuna asılan uzun püsküllü süs: *bèle nakişa işləllərdi gacık yapallardı* IV-203 [*gacık* < Erm. *kcik* 'yün yumağı' Dankoff 1995: 78/353; DS Ø, TTS Ø, TürS Ø.]

gam, ġam a. Döven: *gama iki tane öküz gamin üstünde* IV-33, 34; *ekin bitdikden sora oni ġarmana tökellerdi tekrar ġamnan* IV-229 [*gam* < Erm. *kamn* 'harman döveni' Dankoff 1995: 73/321; DS 1905a *gam* (Erciş-Van) 'döven', TTS 1629 *gem* 'tarım aygıtlarından dögen', TürS Ø.]

ġanderek a. Sabanı boyunduruğa bağlayan ağaç: *ġanderekler vardi o ġanderekleri o lorħnan baġlardiħ* III-310-11 [*ġanderek* < Erm. *kandriw* 'geniş tahta halka' Dankoff 1995: 74/327; DS 1910b *gandiréf* (Erciş-Van), *gandirif* (Erzincan) 'sabanı boyunduruğa bağlayan ağaç', TTS Ø, TürS Ø.]

gej a. Sersem, uyuşuk: *güneş vurunca gej gibi oldum* SE [*gej* < Erm. *gij* 'çılgin, deliye dönmüş' Dankoff 1995: 35/99; DS 1971a *gej* (Bitlis) 'beynin uyuşuk hâli'; 4509b *gec* (Van) 'sersem', TTS Ø, TürS Ø.]

gijla- (-i) Isırmak: *anama diyem ēle bi melmeketi dolandi dedi erkizan ġizi menin barmağimi gijlayıp* X-38 [*gijla-* < **gij+la-*; krş. Erm. *kiç* 'isırık' Dankoff 1995: 77/347; Bläsing 1992: 47/53; ayrıca bkz. Menz: 2009: 91. DS Ø; krş. DS 2030b *giç* (Ahlat-Bitlis), *gic* (Erciş-Van), *gid* (Erzincan) 'bir isırmada dişle koparılan parça, lokma'; 2073b *giç etmek* (Kars) 'hafifçe isırmak (çocuk dilinde)'; 2087a *giz etmek* (Hatay) 'dişlemek, isırmak', TTS Ø, TürS Ø.]

gındık a. Küçük, az, biraz: *man bi gındık ekmeg biraħiplar* SE [*gındık* < Erm. *k'rt'ik* 'biraz; sabun artığı' Dankoff 1995: 158/804; DS 2045b *gimicik* (Afyon, Isparta, Konya), *gumik* (Denizli), *gındık* (Erciş-Van), *gitmik* (Isparta) 'küçük, az, azıçık'; 2839b *kirtik* 'pek az, azıçık, bir parça', TTS Ø, TürS Ø.]

gobbal a. Baston: *çoħġ gözel bi gobballi vardi* SE ; *gobballi alırsam elime ēyi zoppa çekerem san* SE [*gobbal* < Erm. *kopal ~ kompal* 'sopa' Dankoff 1995: 82/378; DS 2921a *kopal* (Rize) 'tokmak', *kopal* (Bitlis) 'baston'; 2922b *koppal* (Bitlis) 'baston', TTS Ø, TürS Ø.]

goj a. Üzerinde ot, çalı, çırrı ya da et doğranan kalın kütük: *o eti getir gojda bi dögek* SE [*goj* < Erm. *koç* 'kütük' Dankoff 1995: 81/367; Bläsing 1992: 47/54; DS 2090b *goç* (Erzincan, Ahlat-Bitlis), *goc* (Kırşehir, Erzincan) 'üzerinde satırla et dövmeye yarayan kütük', TTS Ø, TürS Ø.]

gop a. Kağının önündeki tahta: *ökiüz olup gopa mi sığacahsan gop arabanın öküzün koşulduğu yerin arha tarafına gop denir* IV-39 [*gop* < Erm. *kob/kop* 'kağının önünde ve arkasında bulunan iki uzun tahta' Dankoff 1995: 79/357; DS 2102b-2103a *gop* 'kağının iki oku arasını sabit tutmaya yarayan iki paralel tahta'; 2156b *göp* 'kağının arkasındaki tahta, kağının önündeki tahta, kağının ön ve arka tarafındaki tahta', TTS Ø, TürS Ø.]

gumburuk a. Yumruk: *ele ağzan bi gumburuk çalam görürsen* SE [*gumburuk* < Erm. *gomb* 'yumruk' Dankoff 1995: 37/110; DS Ø; krş. DS 2194b *gumbuz* (Samsun, Trabzon, Gümüşhane) 'yumruk', *gumruk*, *gumsuk*, *gümüşük* (Ahlat-Bitlis) 'yumruk', TTS Ø, TürS Ø.]

gurug ol- bf. Üşütmek, sesi kısılmak: *gurug olan uşaklıları, sancılıyan çocukları uşaklıları getiresiz o daşın ısdüne bırahısız* X-81 [*gurug ol-* < Erm. *gari/garik* 'arpacık, göz hastalığı' Dankoff 1995: 34/92 ~ Far. *ǵaur* 'şiddetli ağrı' Steingass 2005: 898a ve Tü. *ol-*; Ayrıca bkz. Menz 2009: 91; DS Ø; krş. DS 4537b *karık* (Kars) 'kara bakanla oluşan göz hastalığı', TTS Ø, TürS Ø.]

harol a. Buğdayı düzgün bir çizgi üzerine ekmeye yarayan, arkasında iki uzun tahtası olan saban: *majgalci tutuyor haroli tutir* III-164 [*harol* < Erm. *arōr*, (dial.) *harōr* 'pulluk' Dankoff 1995: 23/35; DS 2293b *harol* (Ahlat-Bitlis), TTS Ø, TürS Ø.]

heççik a. Çelimsiz kız: *o heççik kızı gördün mi* [*heççik* < Erm. *ałic*, *ałcik*, *ahç'ik* 'kız' Dankoff 1995: 19/14; DS Ø; krş. DS 2252a *hahciyh*, *hahcih*, *hahcik* (Bayburt, Kars) 'Ermeni ya da Rus kızı'; *hahcik* (Bayburt, Kars) 'hoppa kız', TTS Ø, TürS Ø.]

hedik a. Haşlanmış buğday: *biz şimdi buğdayı geynedirik hedik olır hedikden sora da biz yarma diyerik* V-63 [*hedik* < Erm. *hat/hatik* 'hububat' Dankoff 1995: 89/415; DS 2327a *hedik* 'haşlanmış, buğday, mısır, bulgur, nohut vb. şeyler', TTS 1908 *hedik aşı* 'aşure çorbasi', TürS 1079a *hedik* 'kaynatılmış buğday, mısır, bulgur vb. şeyler'. Ayrıca bkz. *hadik* Bläsing 1992: 51/65]

heneg et- bf. Şaka yapmak: *çoh heneg éderdik ele heneg éderdik hem de ne biçim heneg éderdik* V-146 [*heneg et-* < Erm. *heng(n)/hanak* 'gülme, alay' Dankoff 1995: 91/427 ve Tü. *et-*; Ayrıca bkz. Menz 2009: 91. DS 2272b *hanek etmek* (Erzincan, Urfa, Diyarbakır, G. Antep) 'konuşmak, şakalaşmak', TTS Ø, TürS Ø.]

heşil a. Soğuk suya un katılarak kaynatılıp pişirilen ve üzerine süt veya yağı dökülkerek yenen bir sabah yemeği: *heşil tasi kimi ǵeynir ǵubarir* IV-145 [*heşil* < Erm. *haşıl* Dankoff 1995: 59/229; Bläsing 1992: 79/142; Tietze 2009: 270a'ya göre Ar. *haşin* 'nişasta' kelimesinden; DS Ø; krş. DS 2302a-b *haşıl* (Denizli, Amasya, Ordu, Van, Erzurum) 'buğday, mısır ya da dari unundan yapılan bir çeşit yemek'; *haşıl* (Erzurum) 'unu suda pişirdikten sonra üzerine peynir ve yağı konularak yapılan yemek', TTS 1902-3 *haşıl* 'dokumacıların iplikleri çırınlamak için unu haşlayarak yaptıkları bulamaç', TürS 1057a *haşıl* 'dokumacılıkta kullanılan unlu veya çırınlı sıvı'.]

hırnıg a. Sümük: *hırnıgi aħar bulgura* XII-70 [*hırnıg* < Erm. *ħlik* 'sümük' Dankoff 1995: 63/251; DS 2365b *hırnık* (Bitlis, Elazığ, Malatya)'sümük', TTS Ø, TürS Ø.]

hodah a. Hizmetkâr: *dedem hodaga demiş ki hızmekere hodah diyillermiš* IX-41 [*hodah* < Erm. *hōtağ* 'çoban' < *hōt* 'sürü' ~ *hōtal* 'koyun çobanı, sığır çobanı' Dankoff 1995: 93/437; DS 2391a-b *hodak* (Gümüşhane, Ahlat-Bitlis, Erzurum, Kars, Artvin, Ağrı) 'çiftçi yamağı, erkek hizmetçi', TTS Ø, TürS Ø.]

hop a. Sabanın ucundaki sivri demir: *geçirillerdi kalın bi şe onnan sora hop geçirillerdi* V-249 [*hop* < Erm. *hop* 'saban demiri' Dankoff 1995: 69/284; Bläsing 1992: 86/156; DS 2404a *hop* (Van, Artvin, Kars, Sivas) 'saban demiri', TTS Ø, TürS Ø.]

horuk a. Kağnıyi çekemeyen öküzlere yardım için bağlanan yeni bir çift öküz: *ilkin koşana ne diyiller bülmənem onnan sora da horuk dörd öküznen yapallardi* V-256 [*horuk* < Erm. *hori, horik* 'önde giden bir çift öküz' Dankoff 1995: 93/436; DS 2414b *horuk* (Ahlat-Bitlis), TTS Ø, TürS Ø.]

horum a. Biçildikten sonra yuvarlak deste haline dönüştürülmüş ot: *onar oni dirmiňnan horum edellerdi* III-201 [*horum* < Erm. *horom* 'demet veya balya' Dankoff 1995: 67/278; DS 2414b-2415b *horum* 'biçildikten sonra balya ya da deste haline konulmuş ot', TTS Ø, TürS Ø.]

keran a. Kalın tavan direği, iri ağaç: *tavladaki keran yerinnen kayıp* SE [*keran* < Erm. *geran* 'kırış, kolon' Dankoff 1995: 34/95; Bläsing 1992: 55/72; DS 2752a *keran*, TTS Ø, TürS Ø.]

kert a. Bayat(ekmek): *işde diyir gidirik hama bi biz degilik yani, kapı arvat çihrir bèle bi kert bu şede bi ekmek atır bizim torbaya biz geçirik bi tene daha gelir* II-183 [*kert* < Erm. *k'art'u* 'eski, bayat' Dankoff 1995: 155/ 784; DS 2758a *kerti* 'bayat (ekmek, et için), TTS Ø, TürS 1394b *kerti* 'kerte, bayat (ekmek, et).]

kindırap a. Hamur açmaya yarayan merdane: *göt tendir evinnen kindıraqi getir* SE [*kindırap* < Erm. *grtnak* 'oklava, merdane' Dankoff 1995: 40/123; DS 2810a *kindırap* (Erciş, Ahlat) 'hamur açmakta kullanılan merdane', TTS Ø, TürS Ø.]

kirola- (-i) Yuvarlamak: *küfte yapardıḥ kiroliyacayıḥ küfeye kiroliyacayıḥ he yuvarlamah diyiller* V-38 [*kirola-* < Erm. *glor/gldorel* 'yuvarlak' Dankoff 1995: 36/102; ayrıca bkz. Menz 2009: 91. DS 2797a *kilorlamak* (Ahlat-Bitlis) 'yuvarlamak, yuvarlaya yuvarlaya götürmek', TTS Ø, TürS Ø.]

koluk a. Kulübe: *yoh koluk yapmazdıḥ* III-183 [*koluk* < Erm. *ḥul, hiwl* 'dağlarda yapılan kulübe' Dankoff 1995: 68/281; DS 2913a *koluk* (Erciş-Van, Ahlat-Bitlis) 'kulübe', TTS Ø, TürS Ø.]

kom a. Ağıl, küçükbaş hayvan ağılı: *komlara yani oralara doldirdilar* II-257 [*kom* < Erm. *gom* 'ahır, ağıl' Dankoff 1995: 37-109; Bläsing 1995: 87/43; DS 2914a *kom* 'ağıl, davar ahırı', TTS Ø, TürS 1466a *kom* 'ağıl, davar ağılı'.]

kort a. Sürülmemiş tarla: *böyük bir kort sürürdim* VII-43 [*kort* < Erm. *kord* 'ekilmemiş, nadasa bırakılmış' Dankoff 1995: 85/388; DS 2928b *kort* (Kars, Ahlat-Bitlis) 'hiç sürülmemiş ya da yıllarca işlenmemiş topraktan yeni açılan tarla', TTS Ø, TürS Ø.]

kortuk a. Çukur: *onun tüvlerini yiğallardi top edellerdi yerde iki tene kortuk* V-138 [*kortuk* < Erm. *kord/k'ort'ik* 'ekilmemiş toprak; oyuk, delik, çukur' Dankoff 1995: 85/388; Bläsing 1995: 68/32; DS 2929a *kortuk* (Erzincan, Van, Elazığ), *kortik* (Elazığ) 'çukur', TTS Ø, TürS Ø.]

korzivel a. Kağının kollarının birleştiği kısımdaki kıskınlı civi; saban okunun ucuna takılan ağaç parçası: *hem atdi korzivel ulaşdırın var sami* XII-279 [*korzivel* < Erm. *garçavar* 'pulluğun önündeki ekli parça' Dankoff 1995: 38/113; DS *korzevil* (Erzincan, Elazığ) 'kara sabanda oku boyunduruğa bağlayan parça', TTS Ø, TürS Ø.]

kotan a. Dört öküzün çektiği pulluk, büyük saban: *horuk yani dört öküz yahut altı öküzle bi kotan çekellerdi, biz öküzün boynuna binerdik* II-36 [*kotan* < Erm. *gut'ay* 'geniş pulluk' Dankoff 1995: 38/116; DS 2982b *köten* (Çanakkale, Bursa, Hatay, Adana), *kotan* (Erzincan, Ağrı, Van, Ahlat-Bitlis, İstanbul, Bayburt) 'pulluk, büyük saban', TTS Ø, TürS Ø.]

köçürgen a. Herhangi bir şeyi, olayı insanlara duyuran kişi, çağırmaç, tellal: *o köçürgen giderdi* III-68 [*köçürgen* < *koçurgan* < Erm. *koç'* 'çağırmak, davet etmek", *koc'unk'* 'ziyafet", *koc'nakan* "misafir; ev sahibi" ; dial. (Bitlis, Muş) *koç'nkan* "düğün ullağı, düğün okuyucusu" Dankoff 1990: 22; Dankoff 1995: 82/377]

kuruk a. Sipa: *kuruk anasinnan hèç ayrılmır* SE [*kuruk* < Erm. *k'urak* 'sipa' < Phl. *kurrak* > Far. *kūrra* Dankoff 1995: 158/801. Ayrıca Dankoff, Eski Türkçede (11. yy) sıpayı çağırırmak için *kuri kuri, kurih kurih* şeklinde bir ifadenin olduğundan bahseder; bkz. DLT *kari kuri, kuri kuri, kurrh kurrh* 'tay kısrağın gerisinde kaldığında bu sesle çağrırlır.'; DS 3012b *kuruk* (Erzurum, Ahlat-Bitlis, Bursa, Sivas) 'eşek yavrusu, sipa', TTS Ø, TürS Ø.]

künt a. Hamur yuvarlağı: *hamur ederdik künt yapardıh, oni kindirak ederdik* SE [*künt* < Erm. *gund* 'top' Dankoff 1995: 39/119; Dankoff, Ermeniceye Farsçadan geçtiğini belirtir ancak hangi sözcük olduğunu belirtmez. DS 3040a-b *künt* 'hamur ya da çamur topağı', TTS Ø, TürS Ø.]

lak a. Yemek artığı, hayvanlara yedirilmek üzere suda ıslatılan ekmek: *her sabah köpeklere lak verirdi* SE [*lak* < Erm. *lak* 'köpeklere verilen lapa' Dankoff 1995: 53/194; DS 3060b *lak* (Erciş-Van, Ahlat-Bitlis) 'köpeğe yedirilmek için suda ıslatılmış ekmek kirintısı, sofra artığı', TTS Ø, TürS Ø.]

last a. Bükülüp bağ hâline getirilmeyi bekleyen biçilmiş ot dizisi: *terk eder posti lasti evine gider* XII-238 [*last* < Erm. *las* 'biçilmiş hububat dizisi' Dankoff 1995: 177/E67; DS 3067b ve 3068a *las* (Kars, Erzurum, Erzincan), *lars* (Bitlis), *last* (Ahlat) 'biçilmiş otlardan yapılmış ot dizisi', TTS Ø, TürS Ø.]

leçek a. Tülbent, başörtüsü: *ne güzel yahışıp o leçek başan* SE [*leçek* < Erm. *laç'ak* 'peçe, örtü' > Far. *laçak* Dankoff 1995: 162/C1; Dankoff'a göre esas kökeni Ermenice olan ama birincil kökeni başka bir dil olan Türkçe kelimelerden. DS 3070b *leçek* (Artvin, Gümüşhane, Kütahya, Erzurum, Elazığ, Sivas, Ahlat, Diyarbakır) 'tülbent, başörtüsü', TTS 2787 *lecek* (*leçek*) 'uç köşeli kadın başörtüsü', TürS 1580a *leçek* 'başörtüsü, yün atkı'.]

lehle- (nsz) Köpek hızlı hızlı solumak: *ne it kimi lehlirsen* SE [*lehle-* < Erm. *lah tal* 'yorulmak, bitkinleşmek' Dankoff 1995: 176/E64; Bläsing 1992: 56/78; DS 3071b *lehlemek* (Artvin, Bayburt, Kars, Erzurum, Ağrı, Van), *lahlamak* (Ahlat), *lehlamak* (Artvin) 'yorgunluktan solumak', TTS Ø, TürS Ø.]

leplik a. Çizilen karelerin içine atılan ve ayakla ittilen küçük, yassı ve düz bir taşla oynanan çocuk oyunu, seksek; bu oyunu oynarken kullanılan düz, yassı taş: *çocukken leplik oynardıh* SE [*leplik* < Erm. *lep'* 'altı düz yuvarlak taş' Dankoff 1995: 54/201. DS 3074b *leplik* (Bilecik, Kırşehir, Sivas), *lepbik* (Van), *leppik* (Erzurum) 'çocukların oyunda kullandıkları düz, yuvarlak ve yassı taş', TTS Ø, TürS Ø.]

lil a. Selin, akarsuyun getirip yiğdiği ince çamur: *çocuhken selavda lilnen oyun oynardıh* SE [*lil* < Erm. *liç* 'gölcük' Dankoff 1995: 54/202. DS 3080a *lil* (İğdır, Ahlat) 'akarsuyun getirip yiğdiği çamur, kum', TTS Ø, TürS Ø.]

loğ a. Toprak damların su geçirmesi önlemek için toprağı bastırarak sertleştirmeye yarayan ortası delik, yuvarlak ağır taş, taş silindir: *adi loğ o loğnan da gızlar ifah güjleri yetmir babaları evde yoh o loğnan da V-5* [*loğ* < Erm. *log* 'taş silindir' Dankoff 1995: 55/205; DS 3083b *loğ* 'toprak damlarda, yollarda toprağı ezmek için kullanılan taş silindir', TTS 2789 *loğ* (*loğ taşı*) 'toprağı pekiştirmek için kullanılan taş merdane', TürS 1591a *loğ* 'yollarda, tarlalarda toprağı ezmek veya toprak damlı evlerin üstündeki killi toprağı sert bir katman durumuna getirmek için dam üzerinde yuvarlanan, silindir biçimindeki ağır taş, yuvgu, yuvak'.]

lor a. Çökelek: *lorun içine peynir koyar gömerdik* SE [*lor* < Erm. *lor* "tortu, özellikle üzüm suyu tortusu" Dankoff 1995: 177/E73; Bläsing 1992: 56/80 < Far. *lorā* 'krem peynir' Steingass 1892: 1131b; DS 3088b *lor*, TTS 2790 *lor* 'peynir suyuna süt veya yoğurt katarak kaynatılmakla yapılan yiyecek', TürS 1593a *lor* 'bir tür taze, yumuşak ve tuzsuz beyaz peynir'.]

mac, marj, marc *a.* Harol adı verilen ekin ekme aracını yönetmeye yarayan ağaç sopa: *ortasını bèle doldururdu bugday bi adam tahtanın arasına atardi öbür adam da dutardi o maci giderdi, bèle ekellerdi* II-43; *bi tene o çiftin marjini tutardi* VII-61; *hele o harolun marcini tutan* VII-67 [*mac* < Erm. *mançuk* 'mekik' Dankoff 1995: 103/488; DS 3088b *mac* 'sabanın, elle tutarak yönetmeye yarayan baston biçimindeki sapı', TTS Ø, TürS Ø.]

majgalci *a.* Sabanı, pulluğu yöneten kişi: *majgalci ayrıdi tohumcu ayrıdi* III-159 [*majgalci* < **majgal+ci*; krş. Erm. *maçkal* 'pulluk kolu' Dankoff 1995: 102/483. DS 3101a *maçkal* (Kars, Kayseri) 'sabanı, pulluğu yöneten (kimse)', TTS Ø, TürS Ø.]

marak *a.* Samanlık: *diyir babam dedi nèce sahliyam yani diyir mecbur ķaldi girdi maraga birez oti yıldilar bu ermenileri otun arħasına biraħħi* II-118 [*marak* < Erm. *marag* 'samanlık' Dankoff 1995: 106/504; DS 3128a *marak* (Ahlat, Diyarbakır) 'samanlık', TTS Ø, TürS Ø.]

maran *a.* Ağaç veya demir kağırı tekerleği: *bunnar mesela bir ķagni öküz arabasi al elen öküz arabasi mesela maran, serini, ariħ, parih, sami, samter, pigi, gorzivel, bunnar hep ermenicedir* XII-41 [*maran* < Erm. *maran* 'araba tekerleği yapılan tahta parça' Dankoff 1995: 104/499; Bläsing 1992: 58/84; DS 3128b *maran* (Kars, Samsun, Erzincan, Ağrı, Sivas) 'araba, kağırı tekerleği'; (Artvin) 'araba tekerleğinin demir kısmı'; (Giresun, Gümüşhane, Erzurum) 'araba tekerleğinin ağaç kısmı', TTS Ø, TürS Ø.]

martag *a.* Kütük: *o yeşil fidanlar martaga döndi* VIII-83 [*martag* < Erm. *mardak* 'kiriş' Dankoff 1995: 106/505; DS Ø; krş. DS 3167b *merdek* (Isparta, Konya) 'mertek, kalın kereste'; 4594b *mertek* (Kars) 'yapıların tavanlarında kullanılan kalın sırik, kalas', TTS Ø, TürS Ø.]

morlu *sf.* Mor renkte olan: *yemyeşil ovanla morlu bağların* VIII-62 [*morlu* < Erm. *mor/moreni* 'böğürtlen' Dankoff 1995: 109/526; DS 3210b *mora* (Samsun, Trabzon, Yozgat), *mor* (Rize) 'böğürtlen', TTS 2810 *morsağı* 'morumsu', TürS 1696a *mor* 'kırmızı ile mavinin karışmasından oluşan renk, menekşe renginin kırmızıya çalanı'.]

moz *a.* Büyük karasinek, öküz sineği: *ömürin moz ömri ola arvadım* IV-46-150-154-170-178-183 [*moz* < Erm. *moz* 'atsineği' Dankoff 1995: 108/521; DS 3213a *moz* (Malatya) 'eşekarısı'; (Van, Elazığ, Malatya) 'karasinek, öküz sineği', TTS Ø, TürS Ø.]

nahır *a.* Büyükbaba hayvan sürüsü: *nahıra da götürdüğüm zaman o hayvan men sahlanmiyadım nahırcı götürüremezdi* VI-236 [*nahır* < Erm. *nahir* 'siğır' Dankoff 1995: 112/542; Bläsing 1992: 63/96; DS 3234a-b *nahır* II-3 'siğır sürüsü', TTS Ø, TürS 1745a 'siğır sürüsü']

papuk *a.* Ayak: *popenli papugan kurban oluram* IV-113 [*papuk* < Erm. *babul* 'çocuk ayakkabısı' < Far. *pāpūš* Dankoff 1995:172/E18; Dankoff'a göre iki dilde de yer alan, alıntı yeri kesin olmayan kelimelerden. Bazı durumlar ortak bir kaynaktan bağımsız olarak alıntılmış olmasından dolayı, diğerleri paralel yansımış gelişimden kaynaklı olabilir. DS 3396a *papo* (Erciş), *papuk* (Ahlat) 'ayak (çocuk dilinde)', TTS Ø, TürS Ø.]

palah *a.* Nemli yerlerde yetişen, ince, yumuşak bir çeşit ot: *bazen palahdan eşerdik* III-204 [*palak* < Erm. *balah* 'ot, devedikeni' Dankoff 1995: 24/41; Bläsing 1992: 64/101; DS 3384b *palak* (Artvin) 'yaprak'; *palah* (Ahlat) 'nemli yerlerde yetişen, ince, yumuşak bir çeşit ot', TTS Ø, TürS Ø.]

part *a.* Biçilmiş otuz ot bağının oluşturduğu yiğin: *ottuz part ġırħ part ot getirirdik* III-197 [*part* < Erm. *bard* 'yiğin (ot, bugday)' Dankoff 1995: 26/51; DS 3403a *part* (Gümüşhane, Erzurum, Erzincan, Van, Ahlat) 'biçilmiş ekinin otuz demetinden yapılmış yiğin', TTS Ø, TürS Ø]

pencer *a.* Şeker pancarı: *pencer ekirdik* V-40 [*pancar* < Erm. *bancar* 'sebze, yeşillik' Dankoff 1995: 26/48. DS 3392a *pancar* (Samsun, Ordu, Giresun) 'karalahana'; (Erzincan) 'ince, uzun yapraklı, yenilen bir çeşit ot, yemlik', TTS Ø, TürS 1879b *pancar* 'ıspanakgillerden, vitaminince zengin bir bitki; bu bitkinin şeker elde edilen kalın ve etli kökü'.]

pigi a. Ağaç vida: *pigi, gorzivel, bunnar hep ermenicedir* XII-41 [*pigi* < Erm. *p'ut'* 'pulluk çivisi' Dankoff 1995: 151/762; DS 3494b *put* (Erzurum, Diyarbakır) 'saban demirini eşek demirine tutturmak için kullanılan çengel biçiminde çivi', TTS \emptyset , TürS \emptyset .]

pinakonluh a. Kişi için ayrılan un: *dolduram ambara pinakonluhi* IV-244 [*pinakonluk* < Erm. *bun* 'kök; gerçek' + *agun* 'kiş için hazırlanan yiyecek' Dankoff 1995: 31/75. DS 3456b *pinavun* (Gümüşhane, Erzurum), *pinavluk* (Kars), *pinean* (Erzincan) 'kiş için hazırlanan yiyecek (un, bulgur vb. şeyler'; 4650b *pinavunluh* (Kars) 'yarma, bulgur yapmak için ayrılan iyi çeşit buğday', TTS \emptyset , TürS \emptyset .]

pişat a. İğde, yabanıl iğde: *pişat ağaçının bi degene yapmışdım* SE [*pişat* < Erm. *p'şat* 'iğde' Dankoff 1995: 149/748; DS 3450a *pişat* (Artvin, Muş, Ahlat) 'iğde, yabanıl iğde', TTS \emptyset , TürS \emptyset .]

pişik a. Kedi: *evde pişikmiş orya geliyor insan oluyor* III-246 [*pişik* < Erm. *p'isik* ~ Far. *pūšak* 'kedi' Dankoff 1995: 192/E196; bkz. *pūšak* Steingass 2005: 260b; DS 3462 *pişik* (Kars, Erzurum, Erzincan, Van, Kerkük, Ahlat) 'kedi', TTS \emptyset , TürS 1927b *pisik* 'kedi'.]

pun a. Kümes: *geçen tavuylara pun yapdim* SE [*pun* < Erm. *boyn* 'yuva, kuluçka' Dankoff 1995: 29/64; Bläsing 1992: 67/112; DS 3455b *pin*; 3456b *pun* (Artvin, Ahlat) 'kümes', TTS \emptyset , TürS \emptyset .]

pungal a. Tavukların yumurtladıkları yer: *pungaldan yumurtaları al ge* SE [*pungal* < Erm. *bunkal* 'fol' Dankoff 1995: 29/65; Bläsing 1992: 68/113; DS 3458a *pungal* (Ahlat) 'folun konulduğu yer, folluk', TTS \emptyset , TürS \emptyset .]

sami a. Öküzleri boyunduruğa bağlamaya yarayan ağaç veya demir çubuk: *bunnar mesela bir kağni öküz arabası al elen öküz arabası mesela maran, serini, arih, parih, sami, samter, pigi, gorzivel, bunnar hep ermenicedir* XII-41 [*sami* < Erm. *sami* 'boyunduruk' Dankoff 1995: 133/653; DS 3533b *sami* 'boyunduruğa geçirilen, öküzlerin bağlanması' yarayan demir ya da ağaç çubuklar, boyunduruk zelvesi', TTS \emptyset , TürS \emptyset .]

samter a. Keçi kılından yapılan ve samiyi bağlayan ip: *öküz arabası mesela maran, serini, arih, parih, sami, samter, pigi, gorzivel, bunnar hep ermenicedir* XII-41 [*samter* < Erm. *sami* 'boyunduruk' Dankoff 1995: 133/653 + *t'el* "iplik" Dankoff 1995: 47/164; Bläsing 1995: 105/60; DS 3533b *samitel* (Ahlat) 'boyunduruğun deliklerine geçirilen eğri ağaçları bağlayan ip', TTS \emptyset , TürS \emptyset .]

sarat a. Büyuk delikli kalbur: *bi de oni saratnan tekrar elerdik* III-179 [*sarat* < Erm. *sarat* 'nohut gelecek kadar geniş delikli elek' Dankoff 1995: 133/659; DS 35345a *sarat* 'büyük delikli kalbur', TTS \emptyset , TürS 2033b *sarat*.]

savan a. Yaygı, örtü: *şimdiki bu savanlara şe diyerdi cecim* V-2 [*savan* < Erm. *sawan* 'yatak örtüsü' Dankoff 1995: 134/663. DS 3555a *savan* 'pamuk ipliğinden yapılan kalmıca kılım, çul', TTS \emptyset , TürS 2043b *savan*.]

sekkevüllük a. Kalınca dallardan oluşan süpürgelik: *sekkevülliik yapar tavla süpiürü* IV-101 [*sekkevülliik* < Erm. *+awel* 'süpürge' < *c'ahawel* Dankoff 1995: 144/727; DS 3517b *sakgavul* (Kars), *sakkavul* (Kars, Erzincan, Erzurum, Kayseri) 'çalı süpürgesi', TTS \emptyset , TürS \emptyset .]

serini a. Kağırı dingili: *ğızım serini atardıh ǵapının arhasına* V-111 [*serini* < Erm. *sern/sirni* 'dingil' Dankoff 1995: 134/666; DS 3648b *sirni* (Bitlis) 'kağırı dingili', TTS \emptyset , TürS \emptyset .]

sırçıh a. Yaramaz, şımarık: *sırçıh insannarnan aram éyi degildir* SE [*sırçık* < Erm. *cřt'apani/cřt'ik* 'sersem, aptal' Dankoff 1995: 72/306. DS 938b *cirtik* 'şımarık, hoppa, züppé', TTS \emptyset , TürS \emptyset .]

sosrat a. Rezil, rüsva, kepaze: *sosrat malamat olasan* V-157 [*sosrat* < Erm. *susr* 'kirmızı aşıboya' Dankoff 1995: 168/D48; Dankoff'a göre Ermenice etimolojisi şüpheli veya kesin bir

şekilde kanıtlanmayan Türkçe kelimelerden. DS 3669b *sosrat* (Ahlat) 'ahlaksız', TTS Ø, TürS Ø.]

sümündür a. Bulgurun ufağı, ince bulgur: *yarmayı sümündürünü küfteligi de ayri ele* V-77 [*sümündür* < Erm. *simindr* 'irmik' Dankoff 1995: 135/669; DS 3715b *sümündür*, TTS Ø, TürS Ø.]

sele a. Yük: *éndirdik şeeleri keyenin düzüne* XII-163 [*šelev* < Erm. *şalak* 'çanta, yük; arka' Dankoff 1995: 113/545; DS 3759b *šelev* (Ahlat) 'yük', TTS 3653 *šelev* 'sirtta taşınacak kadar odun yükü; denk, tay', TürS 2214b *šelev* 'sirtta taşınan yük'.]

şenlik ét- bf. Yaşanılır hâle getirmek: *onnan sora gine geldik burya, bu köyi sora şenlik étlik* VIII-40; *asgerden evvel şenlik etmişlerdi* VIII-41 [*şenlik et-* < *şen+lik ve et-; bkz. Erm. *şen* 'yerleşim; köy; zengin, bayındır; mutlu' Dankoff 1995: 115/556; ayrıca bkz. Menz 2009: 91; DS Ø; krş. DS 3762a *şeneltemek* 'kurmak, geliştirip canlandırmak', TTS 3656 *şenlik etmek* 'meskun ve bayındır hâle getirmek', TürS Ø.]

şıllıh a. Düşmüş kadın, şirret: *o şıllıhan ne işin var* SE [*şıllılık* < Erm. *şıl* 'şası' Dankoff 1995: 115/558; DS Ø; krş. DS *şıl* (Erzurum) 'çırkin, aşağılık', TTS Ø, TürS Ø.]

şilor a. Yaban eriği: *şilor nedir yaban erigine diyirik* IV-54 [*şilor* < Erm. *salor* 'erik' Dankoff 1995: 132/650; DS 3780a *şilor* (Kars, Bitlis, Diyarbakır, Konya) 'erik', TTS Ø, TürS]

şipana a. Evin bahçe kapısıyla giriş kapısı arasındaki bölüm: *şipana şilor gelen kilor, bilirsen bu atasözünü* IV-50 [*şipana* < Erm. *şp'anay* 'kapının alt ve üst eşiği' Dankoff 1995: 188/E161; Dankoff'a göre her iki dilde de ortak kelimelerden. Ortak bir kaynaktan alınmış olabileceğini belirtir. Ama kaynak göstermemiştir; DS 3783a *şipane* (Bitlis, Urfa, Konya), *şipana* (Diyarbakır) 'eşik', TTS Ø, TürS Ø.]

sohutli sf. Salyalı: *o sohutli adamı gördün mi* SE [*sohutli* < *sohut+li; Erm. *sol/şolik* 'salya' Dankoff 1995: 117/568; DS 3793b *şorik* (Diyarbakır, Elazığ, Malatya, Sivas), *şohot* (Ahlat) 'salya', TTS Ø, TürS Ø.]

şoratan a. Suyun yüksekten aktığı yer, küçük çağlayan: *şoratandan son zamanlarda çoh az su ahir* SE [*şoratan* < Erm. *crordan/cordan* 'oluk' Dankoff 1995: 130/645; DS 3793a *şoratan* (Ahlat, Van, Muş) 'yağmur oluğunu, çörten', TTS Ø, TürS Ø.]

tağ at- bf. Kabak, karpuz vb. bitkilerin dallarının büyümesi, çoğalması: *karpuzlar hep tağ atıp* SE [*tağ at-* < Erm. *t'ag* 'kavun, karpuz ve salatalığın büyümüş gövdesi' Dankoff 1995: 174/E45 ve Tü. *at-*; ayrıca bkz. Menz 2009: 91; DS 3801a *tağ* (Erciş, Ahlat) 'kabak, karpuz, salatalık gibi bitkilerin gövde ve dalları', TTS Ø, TürS Ø.]

tapan a. Tohum ekildikten sonra tarlayı düzeltmeye yarayan yassi ağaç araç, sürgü: *o esgi tapanlar hèç kalmayıp* SE [*tapan* < Erm. *tap'* 'düz', *tap'an* 'sürgü, tirmik' Dankoff 1995: 140/703; DS 3825a *tapan*, TTS 3690 *taban* (*tapan*) 'ekincilerin tohumu örtmek ve toprağı düzeltmek için tarlaya gezdirdikleri ağaç veya demir', TürS 2266a *tapan*.]

tarçıh a. Hayvanların sulu dışkısı: *tarçıh tökenime bedel oluram* IV-102 [*tarçıh* < Erm. *t'irik* 'gubre' Dankoff 1995: 51/187; DS 3835b *tarçah* (Erciş) 'civik hayvan gübresi', TTS Ø, TürS Ø.]

tarma a. Köy evlerinde, ahırlarda yük koymaya ya da yatmaya yarayan büyük sergen: *oğlani da tavlada tarmada yatırılmışam* I-66 [*tarma* < DS 3834 < Erm. *t'armay* 'evin üst katı' Dankoff 1995: 175/50; Dankoff'a göre her iki dilde de ortak sözcüklerdir; DS 3836b *tarma* (Erciş, Ahlat), TTS Ø, TürS Ø.]

taya a. Ot veya ekin yiğini: *bu çiħir şeden ot çeka damnan, tayadan ot çeka getire bizava vere* X-101 [*taya* < Erm. *t'el* 'yiğin' Dankoff 1995: 47/165; DS 3853a *taya*, TTS Ø, TürS Ø.]

termaş a. Hayvan sürüsü: *dağıldı termaşlar toplayamadıħ* IV-187 [*termaş* < Erm. *t'er* 'kenar; eksik' + *mäş* 'eskimek, yıpranmak' Dankoff 1995: 48/168; Bläsing 1995: 89/44; DS 3895b *termaş* 'dengesiz, düzensiz davranışları olan (insan ya da hayvan için)' TTS Ø, TürS Ø.]

teşि a. Yün eğirmeye yarayan tahta araç, iğ: *çihardıh* damlara teşinen eşerdik çorap toḥiyah V-25 [teşि < Erm. *t'esi/t'esk* 'eğirmen' Dankoff 1995: 47/166; Bläsing 1995: 89/44; DS 3899b teşि, TTS Ø, TürS Ø.]

teşт a. İçinde hamur yapılan büyük leğen: *éle bi teşnen fetir yapardım* I-56 [teşт < Erm. *taşt* 'fiçı, kulplu bardak' Dankoff 1995: 191/E186 < Far. *taşd* 'gümüş tepsı' Steingass 2005: 302b; DS 3899a-b teşт, [test, teşd, teşin, teşnes, teşт, teşti] 'büyük leğen', TTS Ø, TürS 2340b teşт 'çamaşır leğeni'.]

tiğ a. Buğday yiğini: *tiğ yapardıh* III-178 [tiğ < Erm. *t'el* 'yiğin' Dankoff 1995: 47/165; DS 3910a tiğ 'savrulmamış harman tınavı', TTS Ø, TürS Ø.]

tihtap tasi a. Kutsal olduğuna inanılan bir tas; ancak bugün anlamını unutulmuş, sadece gibi edatiyla birlikte kullanılır olmuştur: *éle tihtap tasi kimi baş köşeye kurulup* SE [tihtap tasi < Erm. *del* "çimen, şifali bitki; (dial.) zehir" ve *t'ap* "ters çevirme, boşaltma" Dankoff 1995: 41/133 ve Ar. *tās*; DS 3909a *tiğtop tasi* (Amasya) "içinde dualar yazılı olan bir tas", TTS Ø, TürS Ø.]

tuhtum a. Bir ağırlık birimi: *böyük dağa kaldırır diyir bi tuhtum, bu tarafındaki kaldırır diyir yarımlı tuhtum* [tuhtum < Erm. *t'uht'* < Far. *tuht* 'çeyrek okka' Dankoff 1995: 49/179; DS 3989a *tuht* 'elli dirhemlik eski bir ağırlık ölçüsü (bir dirhem 31 desigrama eşittir)', TTS Ø, TürS Ø.]

verik a. Piliç: *komşının kızı var tēze verikdir* SE [verik < Erm. *vareak/varēk* 'tavuk, piliç' Dankoff 1995: 136/682; Bläsing 1992: 23/3; DS 4098b *verik* (Ahlat) 'bir yıllık piliç', TTS Ø, TürS Ø.]

zog a. Çarık yapmak için kesilen deri parçası: *birer zoğ getirirdi onnari çarılı tikerdi bahar oldi mi* III-301 [zoğ < Erm. *coł/zol* 'çubuk; deri şerit' Dankoff 1995: 94/442; Bläsing 1992: 35/29; DS 4394a *zoğ* (Ordu, Trabzon, Artvin, Sivas), *zol* (Ahlat, Erciş), TTS Ø, TürS Ø.]

MOĞOLCA SÖZCÜKLER

cerge a. Sıra: *bi cerge bostan ekip* 'kez, defa' *yemegi bi cerge karıştırdı* SE [cerge < Mo. *cerge* 'sıra, dizi' Tuna 1976: 288/10; Lessing 1960: 173a; DS 885b *cerge* (İğdır, Kars, Ahlat) 'sıra, dizi', (Ahlat) 'grup grup, dizi dizi', TTS Ø, TürS Ø.]

daldalıh a. Gölgelik: *béle kölgelik efendim yoh daldalıh yoh béle konten ola yoh ramuḥ ola mümkün degil* III-185 [daldalık < Mo. *dulda* 'gölge' Tuna 1976: 293/19; *dalda* Lessing 1960: 225b ve Tü. *+lik*; DS 1597b *daldalık*, TTS Ø, TürS Ø. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ölmez 2009: 246]

karaağol a. Karakol: *karaağola şikeyet etmişler* II-214 [karakol < Mo. *karagul* 'karakol' Tuna 1972: 227-28; Lessing 1960: 933b; DS Ø; krş. DS 1918b *garagol*, TTS 2283 *karavul*, TürS 1317b *karakol*.]

kuda a. Birbirinden kız alıp veren aileler, dünür: *geçen kudamız geldi* SE [kuda < Mo. *kuda* 'dünür' Schöning 2000: 157; Lessing 1960: 979b; DS 2991a *kuda*, TTS Ø, TürS Ø.]

FARSÇA SÖZCÜKLER

asta asta zf. Yavaş yavaş: *daşı döner asta asta dura dura* XII-71 [asta asta < Far. *āhista* "yavaşça, adım adım" Steingass 1892: 124b; DS 347b *asta*, TTS Ø, TürS 53b *aheste*.]

baḥdavar a. Şans, talih: *baḥdavar başan ola ne ḫeyi yere gelin gidip* SE [baḥdavar < Far. *baḥtāwar* "mutlu; zengin" Steingass 1892: 158b; DS 488a *baḥdavar* (İğdir) 'bahtiyar, mutlu, talihli', TTS Ø, TürS Ø.]

camoş a. Manda: *camoş beslemeyi bırahdıh* SE [camoş < Far. *cāmūs/cāmūş* 'manda' Steingass 1892: 351a, 399b; DS 854a *camış* (Kırşehir), TTS748 *camus öküzü* 'erkek manda', TürS 436a *camız*.]

cecim a. Yünden ince dokunmuş renkli, naklılı kilim, çul, savan: *cecim de yunنان tohurduh* V-23 [cecim < Far. *cācim/cācīm* 'ince yatak veya hali' Steingass 1892: 348b; DS 873a *cecim*, TTS 759 *cecim* 'ince dokunmuş naklılı kilim', TürS Ø.]

dehre a. Ağaç budamaya, kesmeye, ot doğramaya, odun kırmaya yarayan, satıldan biraz büyük, demir saplı araç, tahrı: *o ġırh parti dehrenen doğrardıh gümürze ederdik verirdik heyvana* III-197 [dehre < Far. *dahra* 'tahrı' Steingass 1892: 548b; DS 1329b *dehre*, TTS 968 *dahra* 'bağ ve ağaç budamakta kullanılan orağa benzer bir alet', TürS 2244a *tahra* 'bir tür eğri budama bıçağı'.]

düşembe a. Pazartesi: *düşembe günneri bağ suvaranım* IV-90 [düşembe < Far. *du şambah* 'pazartesi' Steingass 1892: 545a; DS Ø, TTS Ø, TürS Ø.]

gıda a. Keçi: *o da bèle bi tene köyon bağlamış, gıda koluna barabar gelir* X-68 [gıda < Far. *ġizā'* 'yeni doğmuş koyun yavrusu' < Ar. *ġizā'* Steingass 1892: 882a; DS 2032a *gıda* (Ahlat) 'keçi yavrusu, oğlak', TTS Ø, TürS Ø.]

gümürze a. Doğranarak samana karıştırılmış ot, hayvan yemi: *o ġırh parti dehrenen doğrardıh gümürze ederdik vérirdik heyvana* III-198 [gümürze < Far. *gimīzha* 'birlikte karıştırılmış' Steingass 1892: 1097b; DS 2224a *gümürze*, TTS Ø, TürS Ø.]

hemayıl a. Muska: *boynumda hemayıl gabi* [hemayıl < Far. *hamā'il* < Ar. *hamā'il* 'kola bağlanan muska; nişan' Steingass 1892: 430b; ayrıca bkz. Tietze 2009: 244a; DS 2264a *hamayıl* 'kadınların boyunlarına taktikleri altın ya da gümüş kolye; madenden yapılmış muska kılıfı', TTS Ø, TürS 1038a *hamayıl* 'omuzdan çapraz olarak bele inen bağ, muska'.]

hızar a. Tahta ve kereste biçmeye yarayan, elektrik ve su gücüyle çalışan büyük bıçkı: *kerki, buhçı, hızar, dörpi ağaşları bèle ilman etmeg içün babam şe yapardi* V-124 [hızar < Erm. *hizar* 'hızar' Dankoff 1995: 62/241; DS Ø, TTS Ø, TürS 1096b *hizar*.]

ilman ét- bf. Ağaç törpülemek, inceltmek: *kerki, buhçı, hızar, dörpi ağaşları bèle ilman etmeg içün babam şe yapardi* V-124 [ilman et- < Far. *līme* < Ar. *lamāc* "biraz, lokma, parça, isırık" Steingass 1892: 1128b ve Tü. et-; DS Ø, TTS Ø, TürS 1587a *lime*.]

kambağ ol- bf. 'Olmaz olsun, yere batsın' anlamında kullanılan bir söz: *kambağ ola hamzaoglunin gabani* XII-277 [kambağ ol- < Far. *kam-baht* "şansız kimse, biçare" Steingass 1892: 1048a ve Tü. ol-; DS Ø, TTS Ø, TürS Ø.]

keftor ünl. Köftehor, sevgiyle karışık bir azarlama sözü: *cahd veħd eden keftor sen degil midin* IV-151 [köftehor < Far. *kōftahwār* "aldatılmış koca, akılsız, deyyus" Steingass 1892: 1063a; DS Ø, TTS Ø, TürS 1495a *köftehor*.]

kekil a. Kâkül: *tarar tarar kekilini kaşını* XII-112 [kekil < Far. *kākil* "kâkül, saç buklesi" Steingass 1892: 1007b; DS 2724 *kekil* 'alına dökülen kısa saç, perçem', TTS Ø, TürS 1272a *kâkül*.]

kelem a. Lahana: *ne inahla kaldi ne turp ne kelem* IV-26 [kelem < Far. *kalam* 'lahana' Steingass 1892: 1043b; DS 2728a *kelem*, TTS 2403 *kelem*, TürS 1381a *kelem*.]

kitleş- (nsz) Bir araya gelmek, birleşmek: *he rüyasında görir, rüyasında görir aynan gün bunun gösgünde kitleşir* VII-134; *aynan gün menim gösgümde kitleşiller* VII-137 [kitleş- < Far. *kalid/kilid* 'kilit' Steingass 1892: 1045b ve Tü. +les-; DS 2888b *kitleşmek* (Çankırı) 'yapışmak, iyice bitişmek, sıkışmak', TTS Ø, TürS Ø.]

kor sf. Kör, gözleri görmeyen: *kor ere kefinsiz dul ere duvahsız gidesen* V-262; *bir gözü kor bir ayağı topal* VI-342 [kör < Far. *kūr* 'kör' Steingass 1892: 1060a; DS 2923b *kor* (Bayburt, Kars, Mersin), TTS Ø, TürS 1501b *kör*.]

küpe a. Geniş gövdeli toprak kap, bir çeşit küp: *böyük küpeler var ya o küpelerin içersinde* III-72; *cira da dedigim böyük bi küpe gede bişedir, sudan da ağır o, aldım sırtıma* VIII-6 [küpe < Far. *kūb* 'toprağa gömülen su veya şarap küpü' < Ar. *kaub* Steingass 1892: 1058a; DS 3041b *küpe* (İğdır, Van, Bitlis) 'küp', TTS 2772 *küpecik* 'kavanoz, ufak küp', TürS 1560b *küp* I.]

meħne a. Bir şeyin gerçek sebebi gizlenerek ileri sürülen uydurma sebep, bahane: *menem ne meħne nesib olacah* IV-188 [bahane < Far. *bahāna* 'bahane' Steingass 1892: 209b; DS 3106a *mahna* 'ileri sürülen sözde neden' TTS Ø, TürS 233a *bahane*.]

mırdarla- (nsz) Ölmek, sıkıntı çekmek: *hēş gece gētm̄esiz gēndiūs mırdarlamazsız* II-227 [mırdarla- < Far. *murdār* "ceset; kırılı; içgriç" Steingass 1892: 1212a ve Tür. +la. DS Ø, TTS Ø, TürS Ø.]

nerdivan, nerdüven a. Merdiven: *nerdivannan c̄ħardih davarların içinde yatardih* I-67 [merdiven < Far. *nardubān* 'merdiven' Steingass 1892: 1395a; DS Ø, TTS Ø, TürS 1656b *merdiven*.]

paca a. Baca: *öbür terefe geçdiginde biz pacadan yemek verirdik arħadaşlara* II-498 [baca < Far. *bāca* "geniş pencere, küçük kapı" Steingass 1892: 136b; DS Ø, TTS Ø, TürS 221b *baca*.]

parpar a. Semizotu: *dağdan parpar topladih getirdik* SE [parpar < Far. *parpar/purpar* "su nanesi, suyarpuzuna benzeyen bir bitki" Steingass 1892: 240a; DS 3398a *parpar* → *pirpirim* I, TTS Ø, TürS Ø.]

puta a. Çali: *eger tarlada bi puta olsadi puta yani çalidan çali olsadi öteberisini biraħirdi onun dibine* II-63 [puta < Far. *pušta* 'küçük tepe, çali çırrı yığını; çimenlik' Steingass 1892: 252b; DS 3494b *puta* (Bolu) 'çam fidanı'; (Erciş) 'budak, budaklı ağaç', TTS Ø, TürS Ø.]

reşber a. Rençber, çiftçi: *reşberi durmaz çalışır müdad* VIII-72 [reñçber < Far. *ranc-bar* 'sanatçı, tamirci' Steingass 1892: 588a; DS Ø, TTS Ø, TürS 1973a *reñçper*.]

selav a. Sel yatağı, yağmurdan sonra taşın akan dere: *selavin orda hep oyun oynardih* SE [selav < Far. *sēlāb* < Ar. *sailāb* "su akıntısı" Steingass 1892: 717a; DS 3575b *selāf* 'sel yolu', selav 'dağ üstündeki çukurlar' (Kars), TTS Ø, TürS Ø.]

şohum a. Yeni sürülmüş toprak: *o çariħħlar yirtılmasın diye kuylardih şohuma yimisah kala* III-305 [şohum < Far. *ṣuḥūm* 'bozulmuş' Steingass 1892: 737b; Bläsing 1996: 195/40; DS 3792a *sohum* (Ahlat, Erciş) 'sürülmüş tarla', TTS Ø, TürS Ø.]

şor sf. Tuzlu: *ċorba ḥoħ şordi* SE [şor < Far. *ṣor* "tuz" Steingass 1892: 765a; DS , TTS 3680 *şor* 'tuzlu su'. DS 3792b *şor* 'tuzlu', TTS 3680 *şor* 'tuzlu (su)', TürS Ø.]

şuşa a. Ekin yığını: *ħarmana yiġilan buġdaya da şuşa diyilirdi* IV-238 [şuşa < Far. *ṣuṣa* 'yığın, bölüm' Steingass 1892: 766b; DS Ø, TTS Ø, TürS Ø.]

tifaġ a. Hastalık, dert, keder, kötülük: *san gelen tifaġa balam aliram* IV-68 [tifaġ < Far. *taftaġi* 'hararet; dert, keder, acı' Steingass 1892: 312b. DS Ø, TTS Ø, TürS Ø.]

tuman a. Diz donu: *şimdi biz tuman diyerik dize ġede gelirdi o zaman erkege de arvada da tuman diyeridik* V-128 [tuman < Far. *tunbān* "kısa pantolon, don" Steingass 1892: 327a; DS 3991b *tuman* 'don, şalvar', TTS 2852-53 *tuman* 'don, pehlivan kisbeti', TürS *tuman* 2385b 'don, şalvar']

tülbent a. İnce bezden yapılmış başörtüsü: *bu tülbentim yağılığım buz donardi vallahi buz donardi gelene ġeder* V-9 [tülbent < Türkçe Sözlük'e göre Far. *tar-band* "ıslak sargı bezı" Steingass 1892: 292b; ancak Far. *dolband* "sarık, türban, fular" Steingass 1892: 546a olmalıdır; DS Ø, TTS Ø, TürS 2398a *tülbent* 'ince ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez'.]

zebze a. Sebze: *geynenam zebze ekerdi* I-91 [sebze < Far. *sabz* "yeşil, taze" Steingass 1892: 647b; DS 4357a *zebze* (Tokat), TTS Ø, TürS 2052b *sebze*.]

zürgar a. Rüzgâr: *neden, zürgar istedigimiz terefe gelmezdi, bi bahardin bèle geldi bi de bahdin ēle gētdi* II-58 [rüzgar < Far. *rozgār* "zaman, gün, rüzgar, hava" Steingass 1892: 593b; DS Ø, TTS Ø, TürS 1990b *ruzgar*.]

ARAPÇA SÖZCÜKLER

İlçemiz ağızındaki Arapça sözcüklerin telaffuzu Farsçanın fonetiğine daha yakın olduğundan kaynak olarak Steingass'ın sözlüğünü kullanmayı tercih ettim.

eza a. Kibrit: *mesela ezayı ilk defa duydun aħlatda kirbite eza dendigini* IV-49 [*eza* < Ar. *aczā'* "birimler, unsurlar, kimyasal maddeler" Steingass 1892: 18a; DS 1828a *ezā*, TTS Ø, TürS Ø.]

ħaħ a. Halk, başkaları, bir aileye mensup olanlar: *aşaġi çemde de çoh aşaġi çemde de köyün haħiminin coħi da aşaġi çemdedi* V-240 [*ħaħ* < Ar. *ħalk* 'yaratma, var etme' Steingass 1892: 471b; DS 2252a *ħah* (Elaziġ) 'halk; el, yabancı, başkası', TTS Ø, TürS 1033b *ħalk*.]

ħariklen- (nsz) Çomlek ısinmak, yemek pişirilecek sıcaklığa gelmek: *oni biraħirdiħ ħariklenmege* V-163 [*ħariklen-* < Ar. *ħarik* "ateş; yanmış" Steingass 1892: 418a ve Tü. +len-; DS Ø, TTS Ø, TürS Ø.]

ħeket a. Kısa hikâye: *meni bi sefer de šiħ 'emer gelip bize oturmaġa, gece šiħ 'emer gelip oturmaġa, išde onun bi ħeketi vardi* I-65 [*ħeket* < Ar. *ħikāyat* "söyleme, ilişkî kurma" Steingass 1892: 426b; DS 2330a *ħeket* 'öykü, masal', TTS Ø, TürS 1100a *ħikâye*.]

ħèr a. Hayır, iyilik: *hem aile efradi hem de efendime söliyem o şeden bi ħèr bi fayda gelmez annadin* VI-367 [*ħayir* < Ar. *ħayr* "hayır, en iyi" Steingass 1892: 491b; DS Ø, TTS Ø, TürS 1071a *ħayir*.]

ħerse a. Tavuk veya dana etiyle dövmenin pişirilmesinden oluşan aş: *o zaman ħerse zamanidi* III-72 [*ħerse* < *herse* 'haşlanmış buğday ile yapılan tatlı' < Ar. *ħarīsa* Tietze 2009: 299a. DS 2334b *ħelise*, TTS 1910 *ħelise* 'buğdaydan yapılmış bir cins yemek', TürS Ø.]

ħerslen- (nsz) Sinirlenmek: *men de dedim vermiyeceksen ħerslendim, verdinse men gidirem babama aha hama għedidim* I-35 [*ħerslen-* < Ar. *ħiṛṣ* "hirs, istek" Steingass 1892: 415b ve Tü. +len-; DS 2348a *ħerslenmek* (Trabzon) 'öfkelenmek', TTS Ø, TürS 1094b *ħirslanmak* 'çok kızmak, öfkelenmek'.]

ħeset, hesüd sf. Kıskanç: *orda da ginen artiħ ne etmislerse bi tenesi hesedin biri aħlatlimiš mi baħka* VI-159; *cehennemnen čiħmaz hesüd* IV-14 [*ħasut* < Ar. *ħasūt* "kıskanç, kindar" Steingass 1892: 420b; DS 2298a *ħasas* (Trabzon), *ħassüt* (Bitlis) 'kıskanç', TTS Ø, TürS 1056b *ħasut*.]

ħetir a. Hatır, akılda tutma: *daha o menim ħetirime gelir* I-19; 'kiymet, değer' *aħlatin yani biz ħetirini bilmiyoruz* XII-303 [*ħatir* < Ar. *ħāṭir* "düşünce; hafıza, gönül" Steingass 1892: 439b; DS 2350a *ħetir* (Kars) 'hatır', TTS Ø, TürS 1058b *ħatir*.]

ħirsla- (-i) Çalmak: *għundużiun yēllerdi gece ħirslallardi* IX-80 [*ħirsla-* < *ħirsız+la- < Ar. *ħayr* 'iyilik; en iyi' Steingass 1892: 491b ve Tü. +suz +la-; bkz. *ħirsuz* 'ħirsız' Tietze 2009: 308b; DS Ø, TTS Ø, TürS 1094b *ħirsızlamak*.]

idara a. İdare, yetinme: *išde ēle bi idaraydi tebi* II-27; 'geçim' *esgiden iki şe üzerinemiş aħladin idarasi* II-147 [*idare* < Ar. *idārat* "döndürmek" Steingass 1892: 27b; DS Ø, TTS Ø, TürS 1150a *idare*.]

idee a. İddia: *i. għizlarnan barabar ċiħardil barabar ideeñen* V-30, 31 [*iddia* < Ar. *iddiā* "iddia, isteme" Steingass 1892: 28b; DS Ø, TTS Ø, TürS 1151a *iddia*.]

ķabal a. Toptan, götürü, hepsi birden: *biçeeksiz ķabali men size vermemišem mi* II-238 [*ķabal* < Ar. *ķabālat* "sözleşme; davranış; devir; kefalet" Steingass 1892: 951a; Eren 1999: 199a; DS 2580a-b *ķabala*, *ķabal*, TTS Ø, TürS 1249a *ķabala*.]

kèf a. Keyif: *għien aħšam oldi mi kēf toy dūgħu neċeħ heċċi yorulmayiplar* III-169 [*keyif* < Ar. *kayf* "zevk, memnuniyet" Steingass 1892: 1069b; DS Ø, TTS Ø, TürS 1404a *keyif*.]

kefin a. Kefen: *giydi kefini rengi beyazı XII-14 [*kefen* < Ar. *kafan* 'kefen' Steingass 1892: 1038b; DS Ø, TTS Ø, TürS 1378a *kefen*.]*

laġab a. Lakap: *erkizanda eski laġablar* XII-139 [*lakap* < Ar. *lakab* "onur ünvanı, lakap, ek" Steingass 1892: 1126a; DS Ø, TTS *lākab urmak* 'ad takmak', TürS 1572a *lakap*.]

neħlet a. Lanet: *neħlet ola bēle zamana babam* IV-27 [*lanet* < Ar. *laħnat* 'lanet, beddua, küfür' Steingass 1892: 1124b; DS 3236b *nalet*, TTS Ø, TürS 1575a *lanet*.]

neve a. Torun: *men nevesiz bu dünyayı nedem* IV-128 [*neve* < Ar. *nawā* "oğul; erkek torun" Steingass 1892: 1428b; DS Ø; krş. 3249a *nevçir* (Bitlis), *nevçik* (Ahlat) 'torunun çocuğu', TTS Ø, TürS Ø.]

sebi a. Sabi, küçük kız çocuk: *niye söz sayırsan sen bu sebiye* IV-153 [*sabi* < Ar. *ṣabīya* "kız, genç kız" Steingass 1892: 781b; DS Ø; krş. DS 3509a *sabi* (Burdur) 'bir yaşıdan küçük çocuk, bebek', TTS Ø, TürS 1996b *sabi* 'küçük çocuk'.]

sehen a. Derinliği az olan, metal yayvan kap, sahan: *doldurdum sehen var o zaman sehen diyoruz, doldurdum vay dediler* VIII-10 [*sahan* < Ar. *ṣahn* "geniş tabak" Steingass 1892: 782b; DS 3569 *sehen* 'bakır tabak, sahan', TTS Ø, TürS 2008b *sahan*.]

söhbet et- dey. Sohbet etmek: *böyükler hep toplanıllardi orda işde onnar söhbet édillerdi* III-19 [*söhbet et-* < Ar. *ṣuhbat* "arkadaşlık, konuşma" Steingass 1892: 782a ve Tü. *et-*; DS Ø, TTS Ø, TürS 2131b *söhbet*.]

surfa a. Sofra: *surfa ƙurulurdu* III-97 III-257 [*sofra* < Ar. *ṣufrā* 'yolcu yiyeceği, azık; üzerinde yemek yenen yer' Steingass 1892: 685a; DS 3700b *surfa* (Kars, Van, Tunceli), TTS 3493 *salmak* 'ziyafet vermek', TürS 2128b *sofra*.]

şıh a. Şeyh: *iki tene sivildi ona da şıh déyilir* VI-37 [*şeyh* < Ar. *ṣayḥ* "şef, otorite, kutsal yaşlı adam; dervişlerin piri" Steingass 1892: 772a; DS Ø, TTS Ø, TürS 2219a *şeyh*.]

şikil a. Yüz, surat: *değen ala şikilin* IV-277 [*şikil* < Ar. *ṣakl* "şekil, biçim, dış görünüş" Steingass 1892: 754a; DS 3778a-b *şikir*, *şikil*, *şiklet*, TTS Ø, TürS 2214a *şekil*.]

şitil a. Sebze fidesi: *o şitilleri suvardın mi* SE [*şitil* < Ar. *ṣatl* Eren 1999: 390a'ya göre Anadolu'nun birçok yerinde 'ağaç fidanı' olarak da geçer. Bu anlamda *çitil* biçimde kullanılır; DS 3790b *şitil*, TTS Ø, TürS Ø.]

toba a. Tövbe: *t. karışmanam yara da başın* IV-176; *allahın tobasi ola* IX-48 [*tövbe* < Ar. *taubat*, *tauba* "pişman olma, pişmanlık" Steingass 1892: 333a; DS Ø, TTS Ø, TürS 2378b *tövbe*.]

tüken a. Dükkan: *gêt usdanın tükenine bèle çeşitlerden şe et alsın gelsin ankaraya* VI-143 [*dükkan* < Ar. *dukkān* < Far. *dūkān* 'dükkan, iş yeri' Steingass 1892: 545b; DS 4008a *tüken* (Kars), TTS Ø, TürS 734a *dükkan*.]

yèsir a. Esir: *babam esgerde herbde yèsir gëtmış* II-443 [*esir* < Ar. *asir* 'esir, hapis' Steingass 1892: 61b; DS Ø; krş. DS 4257a *yèsir alma* (Zonguldak) 'esir alma (çocuk oyununda)', TTS Ø, TürS 816a *esir*.]

yömye a. Yevmiye, gündelik: *taş usdalığıdu ha yömye ha çal çal çal ben atmış sene taşa çaldım e şimdi artıh çohunu unudmuşum* XII-30 [*yevmiye* < Ar. *yawmīya* "günlük; günlük ödeme" Steingass 1892: 1538b; DS Ø, TTS Ø, TürS 2587b *yevmiye*.]

zibil a. Çöp, süprüntü, pislik, gübre: *evüzden tabağızdan ekmek esgik olmiya evüzden de zibil evet beddiüe etmiş* III-232 [*zibil* < Ar. *zabl* "gübre" Steingass 1892: 610a; DS 4386b *zibil*, TTS Ø, TürS Ø.]

DİĞER DİLLERDEN ALINTI SÖZCÜKLER (BULGARCA, RUMCA, FRANSIZCA)

Bu sözcükler standart Türkçe üzerinden geçtiğinden sözcüklerin kökenlerini Türkçe Sözlük'e göre gösterdik. Bu nedenle sözcüklerin kaynaklarına göndermeleri << işaretiley verdik.

gocuk a. Palto: *dışarı çıharsan gocugun al hava çoh savūḥ* SE [*gocuk* << Bul. *kojuh* 'kürklü' < koja 'kürk' Nişanyan 2012: 211b; TürS 952a *gocuk*; DS 2089b *gocuh* (Gümüşhane), TTS Ø.]

inahla a. Lahana: *ne inahla kaldi ne turp ne kelem* IV-26 [*lahana* << Rum. *lăhano* 'her türlü sebze' Nişanyan 2012: 363a; TürS 1571a *lahana*; DS Ø, TTS Ø.]

kaput a. Palto: *ulaşın gëtdi enişdenin kaputi* XII-167 [*kaput* << Fr. *capote* TürS 1312a *kaput* 'asker paltosu', DS Ø, TTS Ø.]

kartop a. Patates: *kartop ekirdik ekerdik* V-41 [*kartop* << Rus. *kartofel* (картофел) Bläsing 2008: 43; DS 2672a-b *kartol*, *kartop*, TTS Ø, TürS Ø.]

kıgsa a. Küçük soğan tohumu: *bahçeye ekmek için bi kilo kıgsa aldım* SE [*kıgsa* << Rum. *isca* Tzitzilis 1987: 240b; DS 2842a, *gisga* 2062a-b; TTS Ø, TürS 1166b *kıksa*. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ölmez 2009: 262.]

konten a. Konteyner: *bèle konten ola yoħ ramuħ ola mümkün degil* III-185 [*konteyner* << İng. *container*; TürS 1474b *konteyner*; DS Ø, TTS Ø.]

korneşli a. Kornişli, çıkıntılı: *ekseriyet benim yapıdgım evler binaların pencereleri dışa doğru çıķıntılıdır korneşlidir* XII-23 [*korniș* << Fr. *corniche* TürS 1484a *korniș*; DS Ø, TTS Ø.]

porak a. Soda, boraks: *poraknan başımızı yiħardih gine çamaşır yiħardih p.+nan p. vardi* V-174 [*borak* << Fr. *borax* TürS 378a *boraks*; DS 3471b *porak* (Ahlat, Erciş), TTS Ø.]

ramuħ a. Römork, bir taşit tarafından çekilen motorsuz taşıt: *yoħ ramuħ ola mümkün degil* III-186 [*römork* << Fr. *remorque* TürS 1984b *römork*; DS Ø, TTS Ø.]

tırpan a. Uzun bir sapın ucuna tutturulan, ot, ekin vb. ni biçimeye yarayan, hafifçe kıvrık, uzun çelik bıçak: *otları önce tırpannan biçerdik* III-199 [*tırpan* << Rum. *drapani* Meyer 1998: 59; TürS 2353b *tırpan*, DS Ø, TTS Ø.]

yırğat a. İrgat, tarım işçisi: *onnan sora getdik yırğat olduħ* II-233 [*ırgat* << Rum. *ergatis* Tietze 2009: 352a, Meyer 1998: 47; TürS 1125b *ırgat*; DS 4275b *yırgat* (Tunceli), TTS Ø.]

SONUÇ

Ahlat Ağzı'nda başta Ermenice olmak üzere pek çok alıntı sözcük varlığını sürdürse de bu sözcüklerin birçoğu televizyonun da etkisiyle kaybolmakta ve yerini yazı dilindeki eşanlamlılarına bırakmaktadır. Ancak bu sözcükler varlıklarını bir süre daha südürecek gibi görünmektedirler.

Dizin

Ar. **aczā'** → *eza*
 Ar. **asır** → *yēsir*
 Ar. **dukkān** → *tüken*
 Ar. **ħalq** → *ħaħ*
 Ar. **ħarīk** → *ħariklen-*
 Ar. **ħarīsa** → *ħerse*
 Ar. **ħasūt** → *ħeset*, *ħesüd*
 Ar. **ħaşin** → *ħeşil*
 Ar. **ħaṭir** → *ħetir*
 Ar. **ħayr** → *ħēr*
 Ar. **ħayr** → *ħirsla-*
 Ar. **ħikāyat** → *ħeket*
 Ar. **ħiṛṣ** → *ħērslen-*
 Ar. **idārat** → *idara*
 Ar. **iddiā** → *ide'e*
 Ar. **ħabālat** → *kabal*
 Ar. **kafan** → *kefin*
 Ar. **kayf** → *kēf*
 Ar. **laħnat** → *neħlet*
 Ar. **laħab** → *laħab*
 Ar. **nawā** → *neve*
 Ar. **ħabīya** → *sebi*

Ar. **ṣaħħn** → *seħen*
 Ar. **sufra** → *surfa*
 Ar. **ṣuħbat** → *sħebet et-*
 Ar. **ṣakl** → *ṣikil*
 Ar. **ṣatl** → *ṣitil*
 Ar. **ṣayħ** → *ṣiħ*
 Ar. **tawba** → *toba*
 Ar. **yawmīya** → *yōmye*
 Ar. **zabl** → *zibil*

Bul. **koja** → *gocuk*

Erm. **+awel** < c'ahawel → *sekkevüllük*
 Erm. **akos** → *agoz*
 Erm. **alic, alicik, aħċ'ik** → *heççik*
 Erm. **arōr, (dial.) harōr** → *ħarol*
 Erm. **babul** → *papuk*
 Erm. **balah** → *palah*
 Erm. **balak** → *belek*
 Erm. **bancar** → *pencer*
 Erm. **bard** → *part*
 Erm. **boyn** → *pun*
 Erm. **bun+ agun** → *pinakonluħ*

Erm. **bunkal** → *pungal*
 Erm. **cap'** → *qabuh qal-*
 Erm. **cil** → *cil*
 Erm. **cil** → *cillen-*
 Erm. **cirt** → *cirt*
 Erm. **coł/zoł** → *zoğ*
 Erm. **cov** → *çav*
 Erm. **crordan/cordan** → *şoratan*
 Erm. **cıt'apani/cıt'ık** → *sırçılıh*
 Erm. **ç'ort'lıu** → *çorti*
 Erm. **çenç** → *çirk*
 Erm. **çinci** → *çincil*
 Erm. **çipr** → *cirbit*
 Erm. **çnt'r** → *çmğır*
 Erm. **çuan/çopan** → *coban*
 Erm. **çut** → *cuca*
 Erm. **del** → *del*
 Erm. **del** → *tihtap tasi*
 Erm. **dnaz** → *dinaz et-*
 Erm. **gab/kap** → *gap, gap*
 Erm. **garcavar** → *korzivel*
 Erm. **gari/garik** → *gurug ol-*
 Erm. **geran** → *keran*
 Erm. **gij** → *gej*
 Erm. **glor/gldorel** → *kirola-*
 Erm. **gom** → *kom*
 Erm. **gomb** → *gumburuk*
 Erm. **grtnak** → *kindirak*
 Erm. **gund** → *künt*
 Erm. **gut'ay** → *kotan*
 Erm. **haşıl** → *heşil*
 Erm. **hat/hatik** → *hedik*
 Erm. **heng(n)/hanak** → *heneg et-*
 Erm. **hlik** → *hırnıg*
 Erm. **hop** → *hop*
 Erm. **horom** → *horum*
 Erm. **hōtag** < **hōt** ~ **hōtał** → *hodah*
 Erm. **hul, hiwl** → *koluk*
 Erm. **k'urak** → *kuruk*
 Erm. **k'art'u** → *kert*
 Erm. **k'rt'ık** → *gındık*
 Erm. **kamn** → *gam, ǵam*
 Erm. **kandriw** → *ǵanderek*
 Erm. **kapan** → *gaban*
 Erm. **kaprar** → *garbar*
 Erm. **kcik** → *gacık, ǵecig*
 Erm. **kiç** → *gijla-*

Erm. **kob/kop** → *gop*
 Erm. **koç** → *goj*
 Erm. **koç'** → *köçürgen*
 Erm. **kopal ~ kompal** → *gobbal*
 Erm. **kord** → *kort*
 Erm. **kord/k'ort'ık** → *kortuk*
 Erm. **křčel** → *girjon*
 Erm. **laç'ak** → *leçek*
 Erm. **lah tal** → *leħle-*
 Erm. **lak** → *lak*
 Erm. **las** → *last*
 Erm. **lep'** → *leplik*
 Erm. **liç** → *lil*
 Erm. **log** → *loğ*
 Erm. **lor** → *lor*
 Erm. **maçkal** → *majgalci*
 Erm. **maçuk** → *mac, marj, marc*
 Erm. **marag** → *marak*
 Erm. **maran** → *maran*
 Erm. **mardak** → *martag*
 Erm. **mor/moreni** → *morlu*
 Erm. **moz** → *moz*
 Erm. **murç** → *murç*
 Erm. **nahır** → *nahır*
 Erm. **p'şat** → *pişat*
 Erm. **p'ut'** → *pigi*
 Erm. **p'isik** → *pişik*
 Erm. **parz ~ dial. parzōn** → *barzon*
 Erm. **pħerik** → *bihéri*
 Erm. **poç' / poç'ık** → *bocug*
 Erm. **salor** → *şilor*
 Erm. **sami** → *sami*
 Erm. **sami** → *samter*
 Erm. **sarat** → *sarat*
 Erm. **sawan** → *savan*
 Erm. **sern/sirni** → *serini*
 Erm. **simindr** → *sümündür*
 Erm. **susr** → *sosrat*
 Erm. **şalak** → *şele*
 Erm. **şen** → *şenlik et-*
 Erm. **şil** → *şilliħ*
 Erm. **şoł/şolik** → *şoħutli*
 Erm. **şp'anay** → *şipana*
 Erm. **t'armay** → *tarma*
 Erm. **t'el** → *tiġ*
 Erm. **t'ırık'** → *tarçılıh*
 Erm. **t'ag** → *taġ at-*

Erm. **t'at/t'at'ık** → *doduk*
 Erm. **t'el** → *taya*
 Erm. **t'er + maş** → *termaş*
 Erm. **t'esi/t'esik** → *teşि*
 Erm. **t'uhť'** → *tuhtum*
 Erm. **tap', tap'an** → *tapan*
 Erm. **taşt** → *teşt*
 Erm. **tēr ~ antēr** → *ander hırçо*
 Erm. **tlay** → *diğа*
 Erm. **trçik** → *dirçihla-*
 Erm. **vařeak/vařēk** → *verik*
 Erm. **vrik** → *vijih ol-*

Far. **āhistа** → *asta asta*
 Far. **bāca** → *paca*
 Far. **bahāna** → *mehne*
 Far. **bahtāwar** → *bahdavar*
 Far. **cācim/cācīm** → *cecim*
 Far. **cāmūs/çāmūş** → *camoş*
 Far. **dahra** → *dehre*
 Far. **dolband** → *tülbent*
 Far. **du şambah** → *düşembe*
 Far. **gaur** → *gurug ol-*
 Far. **gimizha** → *gümürze*
 Far. **gizā'** → *gida*
 Far. **hamā'il** → *hemayıl*
 Far. **ħarās** → *ħizar*
 Far. **kākil** → *kekil*
 Far. **kalam** → *kelem*
 Far. **kalid/kilid** → *kitleş-*
 Far. **kam-baht** → *kambağ ol-*
 Far. **kōftaħwār** → *keftor*
 Far. **küb** → *küpe*
 Far. **kür** → *kor*
 Far. **līme** → *ilman et-*
 Far. **murdār** → *mirdarla-*
 Far. **nardubān** → *nerdivan, nerdiiven*
 Far. **parpar/purpar** → *parpar*
 Far. **puştа** → *puta*
 Far. **ranc-bar** → *reşber*
 Far. **rozgār** → *zürgar*
 Far. **sabz** → *zebze*
 Far. **sēlāb** → *selav*
 Far. **sütām** → *sutal*
 Far. **şor** → *şor*
 Far. **şuhūm** → *şohum*
 Far. **şūşa** → *şuşa*

Far. **taftagī** → *tifaş*
 Far. **tunbān** → *tuman*

Fr. **borax** → *porak*
 Fr. **capote** → *kaput*
 Fr. **corniche** → *korneşli*
 Fr. **remorque** → *ramuħ*

İng. **containe** → *konten*

Mo. **cerge** → *cerge*
 Mo. **dulda** → *daldalılıħ*
 Mo. **karagul** → *karağol*
 Mo. **kuda** → *kuda*
 Rum. **drapani** → *tirpan*
 Rum. **ergatis** → *yırğat*
 Rum. **iska** → *kiğsa*
 Rum. **lāħano** → *inahla*
 Rus. **kartofel** → *kartop*

KISALTMALAR

Ø	: bulunmayan, mevcut olmayan şekli gösterir
a.	: ad
Ar.	: Arapça
bf.	: birleşik fiil
Bkz.	: bakınız
Bul.	: Bulgarca
Bzw.	: daha doğrusu
dey.	: deyim
dial.	: dialekt
DS	: Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü
Erm.	: Ermenice
ET	: Eski Türkçe
EYA	: Erzincan ve Yöresi Ağızları
EYun.	: Eski Yunanca
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
İng.	: İngilizce
KİA	: Kars İli Ağızları
Krd.	: Kürtçe
Krş.	: karşılaştırmız
MİA	: Malatya İli Ağızları
Mo.	: Moğolca
nsz	: nesnesiz
RİA	: Rize İli Ağızları

Rum.	: Rumca	TTS	: Tanıklarıyla	Tarama
Rus.	: Rusça		Sözlüğü	
Sf.	: Sifat	TürS	: Türkçe Sözlük, TDK	
TDK	: Türk Dil Kurumu	Yay.	: Yayınları	
TTK	: Türk Tarih Kurumu	Zf		: Zarf

KAYNAKÇA

ATAY, Hüseyin-Ibrahim ATAY- Mustafa ATAY (1964), *Arapça-Türkçe Büyük Lûgat I-III*, Ankara.

BLÄSING, Uwe (1992), *Armenian Lehngut im Türkeitürkischen am Beispiel von Hemşin*, Rodopi: Amsterdam-Atlanta, GA 1992, 142 s.

- (1995), *Armenisch-Türkisch. Etymologische Betrachtungen ausgehend von Materialien aus dem Hemşingegebiet nebst einigen Anmerkungen zum Armenischen, insbesondere dem Hemşindialekt*, Rodopi-Amsterdam-Atlanta, GA 1995, 207 s.
- (1996), "Kurdish und Zaza-Elemente im türkeitürkischen Dialectlexicon; Etymologische Betrachtungen ausgehend vom Nordwestiranischen", *Dutch Studies published by NELL*, 1995(2): 173-220, Leiden.
- (1997a), "‘asme, asmen, astare’, Nordwestiranisches Wortgut im Türkeitürkischen", *Iran and the Caucasus*, 1: 171-178, Tehran.
- (1997b), "Irano-Turcico: Westiranisches Wortgut im türkeitürkischen Dialektmaterial", *Studia Etymologica Crocoviensis*, 2: 77-150, Krakow.
- (2000), "Irano-Turcica: Weitere iranische Elemente im Türkeitürkischen", *Studia in honorem Stanislai Stachowskii dicata = Folia Orientalia*, 36: 1-27, Krakow.
- (2008), "Mr. Kumpir Dünyaya Açıldı! Türkcede Patates İçin Kullanılan Bir İsim", *Gazi Türkiyat Türkük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2008, sayı: 2, ss. 29-50.

CAFEROĞLU, Ahmet (1994), *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I-II*, TDK Yay., Ankara.

- (1995), *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Kars, Erzurum, Çoruh İlbaşlıklar Ağızları)*, TDK Yay. Ankara.

DANKOFF, Robert (1990), *Evlîya Çelebi in Bitlis*, Leiden: Brill.

- (1991), *An Evlîya Çelebi Glossary, Unusual Dialectal and Foreign Words in the Seyahat-Name*, Leiden: Brill.
- (1995), *Armenian Loanwords in Turkish*, Wiesbaden.
- (2004), *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü (Katkılara İngilizceden Çeviren: Semih Tezcan)*, TDAD 37, İstanbul.

ERCİLASUN, Ahmet B. (2002), *Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi)*, TDK Yay., Ankara.

EREN, Hasan (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara.

Franciscus á Mesgnien Meninski (2000), *Thesaurus Linguarum Orientilium / Turcicae-Arabicae-Perciae / Lexicon Turcico-Arabico-Persicum*, I Von *elîf* bis *chy*, II Von *dal* bis *lam*, III Von *mim* bis *je*, IV *Grammatica Turcica*, V *Complementum Thesauri Linguarum Orientalium seu Onomasticum Latino-Turcico-Arabico-Persicum simul idem Index Verborum Lexici Turcico-Arabico-Persicum*, VI *Index der türkischen Wörter*. Mit einer Einleitung und mit einem türkischen Wortindex von Stanislaw Stachowski sowie einem vorwort von Mehmet Ölmez, TDAD, Simurg yayınları, İstanbul.

GÜLSEREN, Cemil (2000), *Malatya İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*, TDK Yay., Ankara.

HAZAI, György (2012), *Türkiye Türkçesinin Dünü ve Bugünü Türk Dili Araştırmalarına Kısa Bir Giriş*, (Çeviren: Tevfik Turan), TDK Yay., Ankara.

KANAR, Mehmet (2010), *Farsça-Türkçe Sözlük*, SAY Yayınları, İstanbul.

KARAHAN, Leyla (2011), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK Yayınları, Ankara.

KOŞAY, Hâmit- Orhan AYDIN (1952), *Anadilden Derlemeler II*, TTK Basımevi, Ankara.

KÖHLER, Wilhelm (1989), *Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Bitlis ve Halkı (Türkçesi: Haydar IŞIK)*, Alan Yayıncılık, İstanbul.

LESSING, Ferdinand (1960), *Mongolian English Dictionary*, Los Angeles.

MENZ, Astrid (2009), *Erzurum Ağızında Ermenice Ödünç Sözcükler*, Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi, Cilt 19, ss. 89-106.

MEYER, Gustav (1998), *Türkçe İncelemeleri-Osmanlı Türkçesinin Sözvarlığındaki Yunanca ve Latince Ödünçlemeler* (Giriş ve Dizinle Birlikte Yayıma Hazırlayan: Mehmet Ölmez), Kebikeç Yayınları, Ankara.

NIŞANYAN, Sevan (2012), *Sözlerin Soyağacı*, EVEREST Yayınları, İstanbul.

ÖLMEZ, Mehmet (2009), *Türkiye'deki Ağız Çalışmaları ve Dizin Bölümleri*, Türk Dilleri Araştırmaları, Cilt 19, ss. 223-304.

RÄSÄNEN, Martti (1969), *Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*, Helsinki.

SAĞIR, Mukim (1995), *Erzincan ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, TDK Yay., Ankara.

SAMİ, Şemseddin (2010), *Kamus-ı Türkî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

SCHONIG, Claus (2000), *Mongolische Lehnwörter im Westoghusischen*, Wiesbaden, 210 s.

STACHOWSKI, Stanislav (1998), *Osmanlı Türkçesinde Yeni Farsça Alıntılar Sözlüğü*, SİMURG Yayınları, İstanbul.

STEINGASS, F. (1892), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları (Reprint 2005), İstanbul.

TEKİN, Rahmi (2000), *Ahlat Tarihi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı (OSAV) Yayınları, İstanbul.

TIETZE, Andreas (1999), *Wörterbuch der griechischen, slavischen, arabischen und persischen Lehnwörter im Anatolischen Türkisch /Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca, Arapça ve Farsça Ödünçlemeler Sözlüğü* (Derleyen: Mehmet Ölmez), SİMURG yayınları, İstanbul, 280 s. [Hasan Eren, "Anadolu Ağızlarında Rumca, İslâvca ve Arapça Kelimeler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 1960, s. 295-371; "Anadolu Türkçesinde Yabancı Öğeler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 2003, C. II, s. 157-170]

— (2002), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, Cilt: 1 (A-E), Simurg Yay., İstanbul-Wien.

— (2009), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, Cilt: 2 (F-J), Wien.

TZITZILIS, Christos (1987), *Griechische Lehnwörter im Türkischen (mit besonderer Berücksichtigung der Anatolischen Dialekte)*, Wien, 201 s. [H. Eren, Türk Dili, Aralık 1987, C. LIV, Sayı 432, s. 315-336]

TUNA, Osman Nedim (1972), *Osmanlıcada Moğolca Ödünç Kelimeler*, Türkiyat Mec., ss. 209-250.

— (1976), *Osmanlıcada Moğolca Kelimeler*, Türkiyat Mecmuası, ss. 281-314.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara, 112010.

Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi, Cilt 16, İstanbul 2006.

Türkiye'de Halk Ağızından Derleme Sözlüğü, I-VI, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.

Yeni Tarama Sözlüğü (1983), (Düzenleyen: Cem Dilçin), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, I-VIII, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1963-1977 (yeni baskı: 2009).

ZEKİ, Bedros (2009), *Ermeniceden Türkçeye Mükemmeli Lügat*, TDK Yayınları, Ankara.

— (2009), *Türkçeden Ermeniceye Mükemmeli Lügat*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ZÜBEYR, Hamit-İshak Refet (1932), *Anadilden Derlemeler*, Hakiimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.